

TOERISME DERDE GRAAD TSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO– BRUSSEL D/2013/7841/030
Vervangt D/2006/0279/033 met ingang van 1 september 2013

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Algemene inhoud

ALGEMEEN DEEL	3
AARDRIJKSKUNDE	9
TOERISTISCHE ORGANISATIE	26
TOEGEPASTE ECONOMIE.....	40
KUNST EN CULTUUR	57
INTEGRALE OPDRACHTEN	67
STAGES	77
TOERISTISCHE BESTEMMINGEN.....	81

Lessentabel

Zie www.vvkso.be > lessentabellen > 3de graad > tso > Toerisme

TOERISME DERDE GRAAD TSO ALGEMEEN DEEL

Inhoud

1	Profiel van de studierichting Toerisme tso	115
2	Elementen van de opleiding	5
3	Pedagogisch-didactische verwerking	6
4	Beginsituatie en instroom van leerlingen	7
5	Evaluatie	8

1 Profiel van de studierichting Toerisme tso

De studierichting Toerisme tso omvat vier leerjaren: twee in de tweede graad en twee in de derde graad. De studierichting heeft, zoals elke tso-studierichting, een dubbele doelstelling: voorbereiden op hoger onderwijs en beroepsgerichte voorbereiding. Deze doelstellingen kunnen niet gescheiden worden: het gaat om één ondeelbare opleiding die als het ware een dubbel rendement heeft, naar de beroepswereld en naar het hoger onderwijs.

In de **tweede graad** wordt de vorming gekaderd binnen de context van toerisme en gezien vanuit het standpunt van de toerist; in de derde graad verschuift het uitgangspunt naar het standpunt van de medewerker in de toerisme-industrie. De competenties die ze daar verwerven met de onderliggende kennis en vaardigheden wapenen leerlingen om studiën in het hoger onderwijs aan te vatten (informatie gericht zoeken, selecteren, verwerken en synthetiseren, werken met internet en softwareprogramma's, klantgericht informatie en in verschillende talen advies verstrekken over toeristische bestemmingen en hun bereikbaarheid en aantrekkingspolen, economische implicaties, dossierbeheer, ...). Diezelfde competenties laten leerlingen toe om in de toerismewereld een meerwaarde te betekenen.

Leerlingen kunnen immers op het **einde van de 3de graad** Toerisme tsoO baliewerkzaamheden en back office werkzaamheden in een reis- en toerismebureau uitvoeren:

- informatie in verband met toeristische bestemmingen en producten (transport, logies, recreatie en animatie) opzoeken en selecteren;
- de klant toeristisch-technische en inhoudelijke informatie verstrekken;
- een onthaal- en verkoopgesprek voeren, peilend naar de verwachtingen en de behoefte(n) van de klant (aan de balie en aan de telefoon);
- klachten opvangen en volgens procedures afhandelen;
- een reis vanuit gegevens in brochures samenstellen en aan de behoefte/wens van de klant aanpassen;
- aanvragen voor reserveringen en boekingen van transport en accommodatie verwerken en binnen een administratief dossier afhandelen;
- reis- en annuleringsverzekeringen afsluiten;
- met geautomatiseerde systemen tickets, biljetten en hotelreservaties uitschrijven.

Binnen het toerisme worden drie **subdomeinen** onderscheiden: het inkomend (incoming) toerisme, het binnenlands (inkeeping) toerisme en het uitgaand (outgoing) toerisme.

- Inkomend en binnenlands toerisme met onder meer de provinciale en stedelijke toeristische diensten, het VVV, de carriers, toeristische informatiedienst in hotels, vakantie- en recreatiecentra,...;
- Uitgaand toerisme met onder meer het reisbureau, de touroperator, de carriers die het vervoer van personen organiseren, de standplaatshost(ess),....

Een leerling die de derde graad met succes beëindigd heeft, kan in deze drie subdomeinen als toeristisch medewerker aan de slag: als toeristisch baliemedewerker, als administratief medewerker in de back office van bv. een touroperator en als vertegenwoordiger van een touroperator die op de vakantiebestemming de klanten opvangt.

Het geheel van de vorming is ruimer dan een directe beroepsopleiding; de studierichting stelt leerlingen in staat aansluiting te vinden bij de bacheloropleidingen binnen het toerismeonderwijs. Wie een eenjarige praktische, beroepsgerichte specialisatie verkiest kan terecht in ofwel het derde leerjaar van de derde graad Toerisme en recreatie of het derde leerjaar van de derde graad Toerisme en organisatie.

2 Elementen van de opleiding

Samen met de verplichte vakken van de basisvorming vormen de vakken of vakkenclusters van het fundamenteel de studierichting Toerisme.

Leerlingen leren leren, ze verwerven heuristieken, leren gericht informatie zoeken, selecteren en structureren. Dit gebeurt in het fundamentele gedeelte op basis van toeristische ondersteunende kennis. Daarnaast werken ze aan voor de toeristische sector belangrijke houdingen: alert zijn, dienstvaardig, gastvrij en klantvriendelijk zijn, een persoonlijke stijl verwerven (passend bij die van de organisatie), zelfstandig en probleemoplossend werken, het imago van Vlaanderen en België uitdragen.

Excursies: Om de leerlingen echt te laten kennismaken met alle facetten van de toeristische wereld, is het noodzakelijk in de loop van de derde graad minstens 10 schooldagen te besteden aan meerdaagse excursies, bij voorkeur gespreid over de twee leerjaren. Gezien de doelstellingen van het leerplan is een buitenlandse bestemming onontbeerlijk. Een excursie combineert aspecten van verschillende vakken en biedt leerlingen mogelijkheden tot werkelijke integratie.

Dit leerplan omvat volgende **onderdelen**:

- Toeristische bestemmingen: In dit vak leren leerlingen toeristische bestemmingen analyseren in de aspecten ligging en bereikbaarheid, toeristische aantrekkingsfactoren, aanbod en infrastructuur ter plaatse;
- Aardrijkskunde sluit daar voor een groot deel bij aan (de eindtermen voor Aardrijkskunde werden geïntegreerd);
- Kunst en cultuur biedt leerlingen de mogelijkheid om cultuuruitingen van de mens in een maatschappelijke en toeristische context te plaatsen;
- Toeristische organisatie laat de leerlingen inzicht in de structuur en de organisatie van de reisindustrie verwerven;
- In Toegepaste economie maken de leerlingen kennis met de economische betekenis van het toeristisch product en bestuderen ze onder meer de administratieve verwerking van het toeristisch product zoals dat in de reisindustrie gebeurt;
- Moderne talen vormen in het toerismeonderwijs uiteraard een belangrijke component. Tot de verplichte vakken van de basisvorming behoren Nederlands en Frans. Daaraan wordt voor alle leerlingen twee uur Engels toegevoegd en nog minimaal twee bijkomende uren taal (naar keuze: Nederlands, Frans, Engels of Duits).
- Integrale opdrachten bieden, zoals de naam het zegt, de leerlingen de mogelijkheid om het geleerde te integreren in realistische opdrachten uit de wereld van de toerisme-industrie. Vakken die daar zeker bij aan bod kunnen komen zijn Toeristische bestemmingen, Aardrijkskunde, Toeristische organisatie en Talen. Afhankelijk van welke leerkrachten bij Integrale opdrachten betrokken worden, kunnen ook aspecten van Kunst en cultuur en Toegepaste economie in de opdracht opgenomen worden. Uitgangspunt is telkens de toeristische bestemming en/of het thema bij toeristische organisatie. Het is meteen duidelijk dat Integrale opdrachten het logische kader bieden voor de geïntegreerde proef. De proef is als het ware een complexe integrale opdracht is in de reeks opdrachten waar de leerlingen vanaf het begin van de derde graad in kunde naartoe groeien.
- Stage biedt de leerling de gelegenheid om kennis te maken met de realiteit van de reisindustrie.

3 Pedagogisch-didactische verwerking

- Het leerplan moet gelezen worden vanuit de samenhang van de verschillende componenten van de studierichting. Uitgangspunt vormen de toeristische vakken. In de mate van het mogelijke, d.w.z. als de samenhang evident is, worden de andere vakken daar op afgestemd.
- Een mogelijkheid is bv. dat er rond twee clusters wordt gewerkt.

Zo kan er enerzijds een cluster gevormd worden door de vakken Toeristische bestemmingen (als uitgangspunt), Kunst en cultuur en Aardrijkskunde.

Anderzijds kunnen de vakken Toeristische organisatie (als uitgangspunt), Toegepaste economie en Stage een tweede cluster vormen.

De moderne (vreemde) talen kunnen afwisselend aansluiten bij één van deze clusters.

Er wordt geen verplichte volgorde opgegeven om de leerplandoelstellingen te realiseren (al neemt dat niet weg dat een vak een eigen logica van opbouw heeft waarmee best rekening gehouden wordt). Scholen kunnen dus zelf in hun jaarplan de volgorde bepalen.

- Voor de vertaling van het leerplan naar een jaarplan suggereren we dat de leraren van de verschillende vakken die aan bod komen samen een geïntegreerd jaarplan opstellen, bv. per cluster. De leraren van de toeristische vakken kunnen hierbij spilfiguren zijn. De vakwerkgroep ziet er op toe dat de geïntegreerde jaarplannen van beide clusters een optimale samenhang bereiken en linkt het vak Integrale opdrachten, aan de hand van cases en in functie van de doelstellingen, aan het jaarplan. Zodoende kunnen, in overleg met elke vakleeraar én rekening houdend met het eigen leerplan, de eigen leerplandoelen gerealiseerd en, indien nodig, bijgestuurd worden in de loop van het schooljaar.
Net als elk jaarplan is dit het meest aangewezen middel voor overleg en samenwerking.
- We willen vooral duidelijk maken dat de school met dit leerplan een aanzienlijke vrijheid heeft om de doelstellingen te realiseren. Bij het bepalen van de volgorde van bestemmingen staat het leren van de leerlingen voorop! De vakleeraars zien er op toe dat de inhoud van de verschillende vakken op elkaar worden afgestemd. Hiervoor moeten zij onderling goede afspraken maken (liefst aan de hand van een geïntegreerd jaarplan). Wanneer leerlingen deze samenhang ervaren, zullen zij het beste leren.
Het leren van de leerlingen staat eveneens centraal bij de uitwerking van integrale opdrachten die op een logische en realistische manier in moeilijkheid en complexiteit zullen toenemen.
- Waar leerlingen geen behoefte aan hebben, is encyclopedische kennis. Wel hebben ze een historisch en ruimtelijk referentiekader nodig waarbinnen zij alles kunnen situeren. En dan komt het erop aan om binnen zoveel mogelijk verschillende contexten te oefenen. Dat gebeurt in de Integrale opdrachten waarbinnen ze door middel van steeds complexer wordende opdrachten systematisch en probleemoplossend leren denken en reflecteren over wat ze gedaan hebben en waarom ze het op die manier gedaan hebben.

4 Beginsituatie en instroom van leerlingen

In de derde graad zitten een aantal leerlingen die reeds gedurende twee jaar kennis hebben gemaakt met Toerisme. Zij hebben een aantal vaardigheden en een deel kennis verworven, en werden getraind in bepaalde beroepshoudingen. Andere leerlingen stromen nu pas in. Zij kunnen een heel diverse achtergrond hebben. Leraren zullen in hun aanpak moeten rekening houden met grote verschillen qua achtergrond, motivatie, leeftijd enzovoort.

De Integrale opdrachten maken het mogelijk om te differentiëren en zij-instromers met aangepaste opdrachten wat zij ontbreken vrij snel te laten verwerven.

Belangrijk is hier dat zowel leerlingen die reeds de tweede graad van deze studierichting volgden, als de nieuwkomers, aan hun trekken moeten komen: allen hebben ze recht op een volwaardige en boeiende opleiding.

5 Evaluatie

Evaluatie is geen doel op zich, maar maakt deel uit van het didactisch proces. Velen associëren evaluatie onmiddellijk met een (eind)beoordeling, die meestal periodiek is en die vooral een rol speelt bij de beslissingen die men neemt voor de schoolloopbaan van de individuele leerling. Informatie verzamelen voor het nemen van dergelijke beslissingen is één van de mogelijke doelstellingen van evaluatie, maar ook eerder in het pedagogisch-didactisch proces speelt evaluatie een zeer belangrijke rol.

Zo kan er in de loop van het hele leerproces voortdurend aan evaluatie worden gedaan: iedere stap in het leerproces dient geëvalueerd te worden, door de leerling en door de leraar. **Procesevaluatie** heeft betrekking op de wijze waarop de leerling leert. Vooral de Integrale opdrachten lenen zich goed tot procesevaluatie omdat door de toenemende moeilijkheid en complexiteit van de opdrachten het groeien in kunde enigszins makkelijker zichtbaar wordt. De leerling reflecteert over zijn aanpak van een opdracht, zijn verwachtingen, de uitvoering ervan en zijn eigen leren in die opdracht. Hij gaat samen met de leraar na in hoeverre de doelstellingen en leerinhouden verworven zijn. Beiden trekken hieruit de gepaste conclusies in verband met de gemaakte vorderingen versus de verwachte vorderingen en met de sturing van het leerproces. Indien de leerling niet de gewenste resultaten behaalt, moeten leerling en leraar zich vragen stellen over de aanpak, de moeilijkheidsgraad, het tempo van de lessen, de werkelijkheidsgraad van de leerinhouden, de concretisering in de praktijk enz. Procesevaluatie helpt een leerling groeien in kunde en heeft daarom best niets bedreigends. Als procesevaluatie in de beoordeling gebruikt wordt, is het noodzakelijk dat die beoordeling in samenspraak en op duidelijke criteria tot stand komt. Wanneer een leerling zijn eigen leerproces of zijn eigen werk beoordeelt, spreken we van zelfevaluatie. Wie zijn of haar eigen werk moet beoordelen zal dit vaak anders doen dan wanneer een derde dit doet. Maar bovendien is een goed begeleide zelfevaluatie voor de leerling een hulp bij het interpreteren van de evaluatie door de leraar. Met de zelfevaluatie op de achtergrond, zal de leerling vaak gemakkelijker de kritische beoordeling van de leraar aanvaarden. En eens de tekortkomingen aanvaard, zal de leerling ook meer open staan voor alternatieven en zijn houding, werkmethoden en inspanningen meer aanpassen.

Productevaluatie is een meer meetbare vorm van evalueren, het betreft immers een bereikt resultaat. Men kan de normen waaraan het eindproduct moet voldoen, vrij nauwkeurig vooraf vastleggen en aan de leerlingen meedelen. Het verwachtingspatroon is duidelijk. Op basis hiervan lijkt het eindresultaat ook relatief gemakkelijker beoordeeld te kunnen worden. Men lijkt ook zeer concreet te kunnen aangeven wat en waarom iets fout of juist is. Het eindresultaat kan, meestal door de leerling zelf, aan deze norm worden afgemeten. Toch is een zuivere productevaluatie niet zo evident. In de meeste gevallen zijn meer genuanceerde antwoorden mogelijk of noodzakelijk. Een bepaalde opdracht kan op verschillende manieren worden uitgevoerd en toch een zelfde resultaat opleveren, enz. Belangrijk is dat voorafgaand aan een opdracht de criteria duidelijk omschreven zijn en dat het product op basis van die criteria (en uitsluitend op basis daarvan) beoordeeld wordt. Bij elke Integrale opdracht is bijgevolg overleg binnen het lerarenteam nodig om de criteria voor die opdracht af te spreken. Ze moeten expliciet in de opdracht geformuleerd worden en kunnen per opdracht verschillen (lieft verschillen ze om alle aspecten van het leren van de leerling en van de studierichting aan bod te laten komen en om de opdrachten voor de leerlingen uitdagend en verrassend te laten zijn).

De inhoud van de evaluatie staat steeds in relatie tot de doelstellingen.

De leraar zal evenwel ook rekening houden met de samenstelling van de klasgroep, de wijze en het tempo waarop de les(sen) werd(en) gegeven, de afspraken binnen de school en/of de vakgroep. Bovendien kan men een onderscheid maken tussen reeds gekende leerstof, of wat als parate kennis beschouwd wordt en nieuwe leerstof.

Evalueren veronderstelt ook rapporteren. Hoe en wanneer men rapporteert, is een zaak van elke school. Van kapitaal belang is dat het rapport duidelijk is voor wie het moet lezen: in de eerste plaats de leerling, maar uiteraard ook de ouders. Een cijfer alleen zal niet volstaan wanneer men de evaluatie wil kaderen in het hele vormingsproces. Vorderingen en tekortkomingen duidelijk aangeven, en suggesties doen voor remediëring, maken het rapport tot een echt instrument bij het leren!

Voor Aardrijkskunde zie apart leerplan 2017/028

TOERISME DERDE GRAAD TSO AARDRIJKSKUNDE

EERSTE LEERJAAR: 3 UURWEEK

TWEEDE LEERJAAR: 3 UURWEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	11
2	Algemene doelstellingen	11
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken	11
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken.....	12
4.1	Kosmografie	12
4.2	Weer en klimaat	13
4.3	Klimaat en woestijnvorming	14
4.4	Opbouw- en afbraakprocessen op aarde.....	15
4.5	Verwering en milieu.....	16
4.6	Gletsjers	17
4.7	Rivieren	18
4.8	Kusten	18
4.9	Verstedelijking en ruimtelijke ordening.....	19
4.10	Draagkracht en mondiale verschuivingen.....	21
5	Evaluatie	24
6	Minimale materiële vereisten.....	24
7	Bibliografie	24

1 — Beginsituatie

Zie ook Algemene beginsituatie in het Algemeen deel.

Alle leerlingen hebben in de loop van het secundair onderwijs het vak Aardrijkskunde gevolgd. De benadering van dit vak in de derde graad, in direct verband met toerisme, is voor iedereen nieuw. Sommige aspecten van deze benaderingswijze zullen wel vertrouwd zijn voor leerlingen die reeds in de tweede graad voor Toerisme hebben gekozen, omdat zij in het vak Toerisme thema's hebben bestudeerd waarin de band aardrijkskunde-toeristische vakken aan bod gekomen is.

2 — Algemene doelstellingen

- De leerlingen moeten een aantal vaardigheden, eigen aan het vak Aardrijkskunde, beheersen en deze kunnen koppelen aan leerinhouden en vaardigheden betreffende toerisme. We denken hierbij bijvoorbeeld aan het herkennen van reliëfvormen, het lezen van kaarten, klimatogrammen, weerkaarten, ruimtelijke ordening en toerisme, duurzaam toerisme maar ook aan het opzoeken, selecteren en verwerken van aardrijkskundige informatie.
- De leerlingen kunnen een landschap analyseren, de elementen ordenen tot een structuur en hieruit de eigenheid van het landschap bepalen. (ET 25¹)
- Ze moeten zicht krijgen op de mogelijkheden die klimaat, landschap, reliëf, stad en platteland enzovoort bieden voor het toerisme op bepaalde bestemmingen, maar ook op de risico's die toerisme met zich mee kan brengen (milieu).
- Leerlingen moeten oog krijgen voor ethische aspecten van de toeristische industrie.

3 — Algemene pedagogisch-didactische wenken

Het is de bedoeling dat leerlingen zo actief mogelijk bij de lessen betrokken worden. Elke les moet een uitnodiging zijn om zich aardrijkskundige kennis en vaardigheden eigen te maken die ook voor de toeristische sector hun nut hebben. Hoewel de eigenlijke toepassingen ook in de Integrale opdrachten aan bod kunnen komen, mogen de lessen Aardrijkskunde geen puur theoretische benadering brengen van de leerinhouden.

ET 25 komt in elk luik terug bv. rivierenlandschap, kusten, verwerking, ... Ook deze doelstelling wordt gerelateerd aan de toeristische sector.

Leerlingen laten zoeken naar informatie zoals die in de actualiteit voorkomt, hen actief laten bezig zijn met kaarten, beeldmateriaal, met reisbrochures, internet en dergelijke schept de mogelijkheid om de theorie die ze nodig hebben, op een praktische en aantrekkelijke manier te laten verwerken.

Ook al lijkt dit op het eerste gezicht méér tijd te kosten, de leerlingen onthouden beter wat ze uit ervaring leren dan wat ze hebben horen zeggen. Daarom kunnen goed gekaderde excursies een aanzienlijke meerwaarde bieden. Een samenwerking van het lerarenteam en het zoveel als mogelijk combineren van verschillende aspecten van toerisme laten leerlingen toe het maximum uit een excursie te halen.

De samenhang in de opleiding wordt bepaald door de keuze van de toeristische bestemming. In de mate van het mogelijke worden de vaardigheden en leerinhouden van de andere vakken daarop afgestemd. Doordat er binnen dit graadleerplan geen verplichte volgorde wordt vastgelegd, biedt het de mogelijkheid van maximale afstemming. Best wordt die afstemming bij het begin (meteen voor twee jaar) in het lerarenteam afgesproken.

¹ ET staat voor eindterm. Alle eindtermen voor het vak Aardrijkskunde derde graad TSO zijn in dit leerplan opgenomen.

4 — Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

(U) staat voor uitbreiding.

4.1 — Kosmografie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 1 — Op een eenvoudige manier de opbouw van het heelal schetsen. (ET 19 + 31)
- 2 — Ontstaan en evolutie van het heelal toelichten. (ET 19)
- 3 — Een aantal verschijnselen uitleggen die samenhangen met de bewegingen van aarde en maan en daarbij astronomische begrippen hanteren. (ET 4 + 18)
- 4 — Voor verschillende bestemmingen de impact van uurindelingen en seizoenen inschatten.
- 5 — Een standplaats op aarde bepalen en daarvoor een geschikte methode/techniek kiezen (ET 18)
- 6 — Aan de hand van voorbeelden het maatschappelijk nut van ruimteonderzoek illustreren (ET 1 + 5)

LEERINHOUDEN

- Structuur van het heelal: planetenstelsel — sterrenstelsel — cluster met nadruk op de opbouw van ons zonnestelsel en situering in melkwegstelsel
- Ontstaan en evolutie van het heelal (Oerknaltheorie)
- Bewegingen van aarde en maan
 - Gevolgen
 - Uurgordels
 - Seizoenen
 - Getijden
 - Middernachtzon
 - Schijngestalten
 - Verduisteringen
 - ...
 - Astronomische terminologie bv. rotatie en revolutie/schrikkeljaar/lichtjaar/culminatie...
 - Samenhang uurindeling, seizoen en toeristische bestemming
 - Technieken en methodes om standplaatsen op aarde te bepalen (zon, sterren, kaarten, lengte- en breedtegraden, GPS, ...)
 - Ruimteonderzoek
 - Toepassingen van ruimteonderzoek (satellieten, GPS, telecommunicatie, ...)

DIDACTISCHE WENKEN

- Bezoek aan een sterrenwacht /planetarium is sterk aan te bevelen.
- Aan de hand van enkele bestemmingen uit reisbrochures een beschrijving geven van het verloop van de dag en het seizoen (bv. het verschil in daglengte tussen een tropische bestemming en een bestemming aan de Middellandse Zee in een bepaalde periode van het jaar).
- Voornamelijk die begrippen laten gebruiken die toeristisch relevant zijn en die kunnen toegepast worden via reisbrochures, het internet, gidsen ...

4.2 Weer en klimaat

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 6—Energiehuishouding van de atmosfeer aan de hand van een schema beschrijven. (ET 6+ 7)
- 7—De begrippen broeikaseffect, zure regen, UV index uitleggen en aan de hand van voorbeelden de implicaties ervan op het toerisme toelichten. (ET 7)
- 8—Het verschil tussen klimaat en weer uitleggen en de relatie tussen beide aangeven. (ET 6)
- 9—Aan de hand van weerkaarten en berichten de weersituatie in een toeristische bestemming inschatten. (ET 21)
- 10—Van courante toeristische bestemmingen de neerslagverdeling aan de hand van kaarten en klimogrammen beschrijven.
- 11—Aan de hand van een kaart luchtdruk en windsystemen op aarde beschrijven.
- 12—Een klimaat beschrijven en de relatie met de natuurlijke vegetatie aangeven aan de hand van klimogrammen en/of kaarten. (ET 2 + 22 + 17)
- 13—Voorbeelden geven van toeristische mogelijkheden gelinkt aan natuurlijke vegetaties.
- 14—Klimaatkenmerken opzoeken in verschillende bronnen. (ET 16 + 17)
- 15—Een West-Europese weerkaart lezen (ET 20) en vergelijken met satellietfoto's.
- 16—Het belang van weer en klimaat voor het toerisme kunnen verwoorden en daar voorbeelden van geven. (ET 21)
- 17—Een aantal specifieke verschijnselen op een weerkaart herkennen en de gevolgen ervan voor het toerisme toelichten. (ET 21 + 22)

LEERINHOUDEN

- Eenvoudige energiebalans
- Indeling van de gelaagde atmosfeer (ozonlaag)
- Begrippen: broeikaseffect, zure regen, UV index
- Verskil en gelijkenis tussen de begrippen weer en klimaat
- Condensatie, wolkenvorming en neerslag (vormen)
- Factoren die de temperatuur bepalen
- Weerkaarten en berichten om de weersituatie in te schatten
- Neerslagverdeling op aarde
- Hoge en lage drukgebied
- Overzicht van klimaten
- Natuurlijke vegetaties
- Vegetatiekaart
- Bronnen om klimaatkenmerken af te leiden
- Weerkaarten
- Satellietfoto's
- Weersituaties bij hoge en lage drukgebieden
- Maximum- en minimumtemperaturen
- Aantal uren zonneshijn
- Samenhang hoogte en breedtelegging met klimaat en weer
- Samenhang klimaat en zeestromingen
- Speciale weersomstandigheden op weerkaarten:
 - Moessons
- Plaatselijke winden

Orkanen

Tornado's

- 18 Gegevens betreffende weer en klimaat in brochures reisgidsen, websites en dergelijke kritisch onderzoeken. (ET-27)
- Kritisch onderzoek van aangeboden informatie over weer en klimaat

DIDACTISCHE WENKEN

- Energiebalans enkel in grote lijnen volstaat.
- Mondiale gevolgen van het broeikas-effect: verschuivingen van de klimaten en de natuurlijke vegetatie opzoeken in de actualiteit.
- In de lessen weer en klimaat ligt het accent vooral op temperatuur en neerslag, in relatie tot diverse toeristische bestemmingen in de wereld.
- Dynamica van luchtdruk en winden eenvoudig omschrijven (zonder gebruik van fysische wetten). Neerslagvormen: sneeuw, hagel, onweer, rijm en soorten neerslag (convectieregens, stijgingsregens, en frontale regens) in functie van toerisme.
- Gegevens over het weer van een bepaalde bestemming laten opzoeken op het internet en vergelijken met het klimaat om het onderscheid tussen de twee duidelijk te maken.
- Klimatogrammen kunnen lezen en interpreteren volstaat, ze zelf opstellen is niet voor deze leerlingen.
- Natuurlijke vegetatiesoorten kunnen herkennen op beeld.
- Weersatellietfoto's opzoeken op het internet en het weer interpreteren in functie van de bestemming en de toeristische activiteit.
- Regen- en droogseizoen relateren aan hoog- en laagseizoen; bestemmingen waarvoor dit geldt laten opzoeken in reisbrochures.
- Bepaalde vormen van toerisme relateren aan bepaalde klimaattypes: safari aan het warm met nat klimaat, overwinteringstoerisme aan het warm-gematigd klimaat met natte winter, ...

4.3 Klimaat en woestijnvorming

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 19 Woestijnen aan de hand van beelden herkennen en beschrijven.
- 20 Enkele oorzaken van verwoestijning opnoemen en enkele mogelijke maatregelen tegen verdere verwoestijning toelichten. (ET-7)
- 21 De belangrijkste woestijnen in de wereld lokaliseren.
- 22 Voorbeelden geven van toeristische bestemmingen en activiteiten in woestijnen.

LEERINHOUDEN

- Kenmerken van woestijnen
- Soorten woestijnen in functie van aan-/afwezigheid van vegetatie
- Oorzaken van woestijnvorming en verwoestijning (Relatie klimaat-woestijnvorming, menselijke invloed, ...)
- Bodemdegradatie
- Tegenhouden en omkeren van verdere verwoestijning
- Situering van de belangrijkste woestijnen
- Relatie woestijn met toeristische bestemming en activiteiten

23 Mogelijke impact van toerisme op woestijnvorming toelichten. (ET 7)

• Impact van het toerisme op woestijnvorming

DIDACTISCHE WENKEN

• In reisbrochures bestemmingen in woestijngebieden opzoeken en relateren aan het klimaat. (hoge drukgebieden — westzijde — zeestromingen.)

• Uitbreiding van woestijnen opzoeken in de actualiteit.

• Woestijnen linken aan actuele sportevenementen, bijvoorbeeld Parijs-Dakar.

• Relatie leggen tussen de evolutie van woestijnen en toeristisch interessante kunstbestemmingen en archeologische sites.

4.4 Opbouw- en afbraakprocessen op aarde

LEERPLANDOELSTELLINGEN

24 Opbouw van de aarde schematisch voorstellen en toelichten. (ET 8)

25 Het begrip en het mechanisme van platentektoniek toelichten. (ET 8)

26 Aan de hand van gepaste kaarten de grote platen situeren. (ET 17)

27 Gevolgen van platentektoniek opnoemen.

28 Soorten plaatranden herkennen op schema's en het mechanisme uitleggen.

29 Werking van een actieve vulkaan beschrijven.

30 Op de toeristische wereldkaart vulkanische verschijnselen situeren en als toeristische aantrekkingsfactor bespreken.

31 Op de toeristische wereldkaart de belangrijkste aardbevingszones situeren.

32 Voorbeelden geven van gesteenten met belang voor toerisme. (ET 9)

33 De belangrijkste geologische gebeurtenissen o.a. plooiingsfasen op een tijdsschaal situeren. (ET 23)

LEERINHouden

• Opbouw van de aarde

• Platentektoniek (oceanische en continentale)

• Soorten

• Gevolgen van platentektoniek: vulkanisme en geisers, aardbevingen, zeebevingen en tsunami's, plooiingsgebergten

• Plaatranden en hun mechanisme

• Vulkaanwerking

• Soorten vulkanen, kenmerken

• Vulkanische verschijnselen als toeristische aantrekkingsfactor (geisers, Etna, IJsland, ...)

• Voor- en nadelen van vulkanisme voor de mens

• Schaal van Richter

• Soorten gesteenten met belang voor toerisme kunnen aangeven bv. kalksteen — grotten, lava — vulkanen, krijt — kustvormen ...

• Samenhang toeristisch relevante reliëfvormen en lithologische kenmerken, geologische structuren en geomorfologische processen

• Geologische tijdschaal

34 De biologische evolutie op een geologische tijdschaal situeren. (ET 23)

35 Klimaatveranderingen op een geologische tijdschaal situeren. (ET 23)

36 Topografische kaarten en vereenvoudigde geologische kaarten en bodemkaarten functioneel gebruiken. (ET 2 + 24)

• Topografische kaarten, (vereenvoudigde) geologische kaarten, bodemkaarten

DIDACTISCHE WENKEN

• Vulkanisme relateren aan specifieke toeristisch-recreatieve mogelijkheden: bijvoorbeeld kuuroorden in Auvergne en de Eifel.

• Toeristische vulkanen lokaliseren.

• Nevenverschijnselen van vulkanisme in toeristische gebieden benoemen en lokaliseren: bijvoorbeeld geisers, Yellowstone National Park, natuurparken in Kenia...

• Een excursie biedt de ideale gelegenheid om een bodemkaart en een geologische kaart van het bezochte gebied functioneel te laten gebruiken.

• Actualiteit rond aardbevingen volgen en relateren aan de mogelijke gevolgen voor het toerisme in de getroffen gebieden.

• Werken met beeldmateriaal om verschillende reliëfvormen te leren herkennen.

• Verschil in recreatieve mogelijkheden weergeven tussen vlakten, plateaus en gebergten.

• Voor het gekozen gebied toeristische verschijnselen relateren aan het reliëf en de geologie. Bv. toeristische waarde van de gebergtekotens (alpinisme - wandelen - canyoning...), watersporten in de vlakte,...

• Samenhang reliëf - geologie - lithologie praktisch duiden voor een toeristisch gebied is mogelijk tijdens een excursie.

4.5 Verwerking en milieu

LEERPLANDOELSTELLINGEN

37 Begrip verwerking toelichten en voorbeelden van verwerking geven.

38 Verwerking herkennen in het landschap.

39 Het ontstaan van karstverschijnselen uitleggen.

40 Grote karstgebieden op kaart lokaliseren en hun toeristische mogelijkheden aangeven.

LEERINHouden

• Verwerking: begrip, soorten (mechanische, chemische, biologische)

• Vorst en dooiwerking in gebergtestreken

• Temperatuurverschillen in bv. woestijnen

• Chemische verwerking: grotten als verschijnsel

• Biologische verwerking - invloed van fauna en flora op gesteenten

• Teken van verwerking

• Ontstaan en relatie karst - ondergrond

• Soorten karstverschijnselen

• Karstgebieden

• Toeristische mogelijkheden van karstgebieden

41 De effecten van het toerisme in karstgebieden illustreren. (ET 7)	• Voor- en nadelen van toerisme in karstgebieden
42 Aan de hand van voorbeelden menselijke activiteit (waaronder toerisme) als oorzaak van vertering aantonen. (ET 7)	
43 Verschijnsel hellingstransport beschrijven en samenhang met toeristische aantrekkelijkheid illustreren.	• Hellingstransport bv. rotsblokken in rivieren — op gletsjers
44 Voorbeelden geven van milieubeschermingsmaatregelen in gebergten. (ET 13 + 30)	• Milieubeschermingsmaatregelen in gebergten
• Duurzaam toerisme

DIDACTISCHE WENKEN

- Werken met foto's uit toeristische gebieden om soorten vertering te leren herkennen.
- Karstgebieden in België en — een aantal belangrijke — in Europa lokaliseren en relateren aan kalksteengebieden: bijvoorbeeld alle grotten in België situeren zich in de kalksteenzoom (vergelijking met de geologische kaart).
- Verschil tussen gewone grotten en toeristische grotten weergeven (aanwezigheid van de onvermijdelijke toeristische infrastructuur).
- Toeristische karstverschijnselen lokaliseren en koppelen aan de impact van toerisme hierop, bijvoorbeeld de bedreiging van Pammukale, verdwijnen van grotschilderingen in Lascaux en Altamira, beschadiging van druipsteenformaties, bedreiging van fauna, ...
- Impact van het toerisme op ontstaan van lawines opzoeken in de actualiteit (ontbossing voor skipistes, skiën buiten de piste v).
- Gevolgen van vertering op het toerisme opzoeken in de actualiteit en in reisgidsen en op het internet. Denk onder meer ook aan modderstromen versus lokalisatie van campings, vallende stenen langs toeristische wegen in Frankrijk.

4.6 Gletsjers

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 45 Ontstaan en onderdelen van een gletsjer beschrijven.
- 46 Een gletsjer en glaciële verschijnselen aan de hand van beelden herkennen, beschrijven en verklaren. (ET 9)
- 47 Aantrekkingsfactoren en gevaren van glaciële verschijnselen voor toerisme illustreren.

LEERINHouden

- Ontstaan en onderdelen van een gletsjer
- Glaciële verschijnselen: meren — U-dalen — morenen
- Toeristische mogelijkheden (bv. gletsjer = zomer-ski + gletsjermere)
- Gevaren (bv. dwarsspelten)

DIDACTISCHE WENKEN

- Op een kaart grote gletsjers o.m. in de Alpen laten lokaliseren en relateren aan toeristisch-recreatieve mogelijkheden.

4.7 — Rivieren

LEERPLANDOELSTELLINGEN

48 Begrippen die een rivier typeren kunnen benoemen en aan de hand van beelden/kaarten omschrijven.

49 Een aantal effecten van rivieren op het landschap kunnen herkennen en benoemen. (ET 9 + 25)

50 Typische toeristische mogelijkheden van rivieren opsommen en bondig toelichten.

51 Wederzijdse invloed rivieren/toerisme en ruimtelijke planning en mogelijke problemen die daaruit voortvloeien, toelichten.

LEERINHOUDEN

- Verval
- Debiet
- Linker- en rechteroever
- Stroombekkens
- Stoot- en aanslibbingsoever
- Erosie en dalvormen
- Transport
- Sedimentatie: alluviale vlakten, details, puinkegels
- Riviermeren
- Riviertoerisme
- Toeristische attractieve dalvormen
- Delta's als landbouw- of natuurgebied
- Vervuiling van rivieren door massatoerisme
- Overstromingen
- Inplantingen campings

DIDACTISCHE WENKEN

- Toeristische waarde van rivieren en riviervalleien aangeven en bij elke waarde de voorwaarden en een concreet voorbeeld van een rivier geven.
Bijvoorbeeld:
 - raften, snelstromend water: Ardèche;
 - cruises: mooie riviervallei, bevaarbaar, bijvoorbeeld Rijn, Nijl;
 - canyoning: kloofdalen, niet teveel en niet te weinig water, enkel in de zomer, rivieren in de Spaanse Pyreneeën, bijvoorbeeld Rio Verde
- Typische afzettingvormen zoals delta's lokaliseren en koppelen aan concrete natuurparken en landbouwgebieden (rijstteelt): Camargue, delta van de Ebro, delta van de Po.
- Impact van toerisme op rivieren weergeven: bijvoorbeeld massatoerisme op Lesse — Nijl ... Aanleg van campings aan de oevers van de rivieren verstoort het uitzicht.
- Problematiek van overstromingen in toeristische gebieden liefst aan de actualiteit koppelen.

4.8 — Kusten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

52 Op kaarten en beelden verschillende toeristisch relevante kusttypes herkennen en situeren. (ET 2)

LEERINHOUDEN

- Voor toerisme relevante kustvormen

- 53 Van enkele toeristisch relevante kustvormen het ontstaan toelichten. (ET 15)
 - Ontstaan van kustvormen
- 54 De toeristische mogelijkheden van verschillende kusttypes vergelijken.
 - Toeristische mogelijkheden per kusttype
- 55 Waarde van duinen zowel op het vlak van milieu als op toeristisch vlak en het conflict tussen beide toelichten. (ET 14 + 15)
 - Zeeduinen, landduinen: toeristisch gebruik en milieuwaarde
- 56 Effecten van kusttoerisme op het milieu aangeven en voorgestelde oplossingsstrategieën kunnen toelichten. (ET 13 + 27)
 - Effecten van kusttoerisme op milieu
 - Ruimtelijke planning
 - Oplossingsstrategieën

DIDACTISCHE WENKEN

- De bespreking van bepaalde kustvormen (noodzakelijke voorwaarden en concrete namen) worden bij voorkeur gekoppeld aan de toeristische bestemming die op dat moment aan bod komt. Maak gebruik van brochures, gidsen, Internet!
- Effect van kusttoerisme op landschap en milieu aanduiden met concrete voorbeelden:
 - bebouwing: de Belgische kust en de Spaanse costa's;
 - vervuiling: Belgische kust, de Middellandse Zeekust.
- Inspanningen die geleverd worden om deze problemen tegen te gaan opzoeken in de actualiteit.
- Voorbeelden opnoemen waar men milieu en toerisme probeert te verzoenen (bv. Nederland).

4.9 Verstedelijking en ruimtelijke ordening

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 57 Stedelijke patronen ruimtelijk beschrijven en in sociaal-economische en historische context plaatsen. (ET 12)
- 58 Functies van steden beschrijven en aanduiden op plan. (ET 12 + 17)
- 59 Voor een concrete stad:
 - de ruimtelijke structuur bespreken;
 - het mobiliteitsprobleem in verband brengen met verstedelijking;
 - nagaan welke inspanningen de stad levert om de kwaliteit te verbeteren (ET 12 + 13)
 - voorstellen formuleren om de kwaliteit te verbeteren. (ET 28)

LEERINHOUDEN

- Ruimtelijke patronen:
 - Middeleeuwse stad
 - Industriële steden
 - Nieuwe steden
- Samenhang ruimtelijke en economische evolutie
- Morfologische en functionele structuur van steden
- Morfologische en functionele verstedelijking in eigen of naburig stadsgewest
- Spanningen tussen ruimtegebruikers, toegepast op het toeristisch ruimtegebruik
- Processen van suburbanisatie die mobiliteit beïnvloeden

- 60 Voorbeelden geven van de wijze waarop de Vlaamse overheid met plannen van ruimtelijke ordening de verstedelijkings- en andere ruimtelijke problemen tracht op te lossen, en die bespreken. (ET 13 + 29)
- Belang van ruimtelijke ordeningsplannen
 - Regulerende rol van de overheid
- 61 Het begrip GIS toelichten en enkele toepassingen ervan opnoemen. (ET 3)
- GIS: begrip, toepassingen

DIDACTISCHE WENKEN

- De leefbaarheid en de leefkwaliteit van een concrete stad of stadswijk beschrijven en analyseren: de relatie leggen tussen de menselijke activiteiten (wonen, werken, verkeer, recreatie ...) met telkens oog voor de impact van het toerisme op bovengenoemde activiteiten. Terreinwerk en/of zelfstandig werk bij dit thema kunnen voor een boeiende didactische aanpak zorgen.
- De leerlingen kunnen via een ethisch appel warm worden gemaakt voor de woon- en leefcondities van hun kleinkinderen en achterkleinkinderen: enkele duurzaamheidsprincipes (toegepast op de eigen uitspraken zoals "België is het lelijkste land ter wereld" kunnen dan in hun juiste context geplaatst worden).
- De leerlingen bestudeerden de eigen leefruimte reeds in het eerste jaar van de eerste graad. Deels kan van hetzelfde didactisch materiaal gebruik gemaakt worden. Daar waar in de eerste graad de landschapswaarnemingen en de cartografische vastzetting centraal stonden, wordt er in de 3de graad een rijkere inhoudelijke probleemstelling verwacht.
- Het is de bedoeling de lokale probleemstelling i.v.m. verstedelijking en ruimtelijke ordening open te trekken naar de schaal van Vlaanderen - Brussel. Vandaar best vertrekken van de eigen leefomgeving en vervolgens uitzoomen naar het schaalniveau Vlaanderen - Brussel om uiteindelijk weer in te zoomen op de eigen leefomgeving. Om de cirkelbeweging in de redenering duidelijk te maken kunnen de luchtfoto's en topografische kaarten van de lokale omgeving gekaderd worden op kleinschalige kaarten, satellietfoto's en statistische gegevens van Vlaanderen - Brussel.
- Vlaanderen én Brussel dienen niet als aparte regio's behandeld te worden, maar wel als één ruimtelijk geheel.
- Leraren die opteren om in het eerste jaar van de derde graad ook op excursie te gaan kunnen de probleemstelling vaak op het terrein aanbrengen.
- De morfologische structuur van de bebouwde ruimte kan bestudeerd worden aan de hand van kaarten van bevolkingsverspreiding, luchtfoto's, satellietfoto's en topografische kaarten die de sterke gedifferentieerde Vlaamse ruimte tonen: versnipperde open ruimte, lintbebouwing, nieuwe verkavelingen, bedrijventerreinen in de verstedelijkte gebieden en traditionele geconcentreerde bewoning en traditionele verspreide bebouwing in plattelandsgebieden. De vergelijking van extreme voorbeelden op de gekozen kaartuitsneden kan de probleemstelling aanscherpen. Zowel de eigen leefruimte als andere ruimten in Vlaanderen komen daarbij aan bod.
- Bij de studie van de ruimtegebruikkaart van Vlaanderen is het de bedoeling om de regionale verschillen binnen Vlaanderen vast te stellen: bv. verschil tussen open ruimten in Noorderkempen en versnipperde ruimte in de voorsteden ten oosten van Antwerpen, tussen Kustpolders en verstedelijkt gebied ten zuiden van Brugge.
- Als functies van de open ruimte kunnen de landbouw, de recreatie en de natuur aan bod komen.
- Bij de functies van de bebouwde ruimte is het bedoeling om in het kort de ongelijke uitrusting van steden, de invloedssferen en hiërarchie van steden (grote, regionale en kleine stad) op kaart vast te stellen en te duiden. Dit subthema kan op een halve lestijd behandeld worden.
- Suburbanisatie van wonen en economische activiteiten: beperkt onderzoek in eigen schoolomgeving is ook hier mogelijk om de problemen i.v.m. mobiliteit (bv. via interviews, verkeerstellingen) en/of verstedelijking vast te stellen.

- Bij het bestuderen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) wordt er niet gestreefd naar een gedetailleerde analyse van het RSV, maar moet er worden nagegaan hoe de overheid de gestelde problemen inzake verstedelijking tracht op te lossen. Als ordenende principes kunnen vermeld worden: de gebundelde deconcentratie (steden en buitengebied), concentratie van economische activiteiten, optimalisering van infrastructuur, respecteren van valleien en groene gebieden.
- Bij de regulerende rol van de overheid is het de bedoeling duidelijk te maken dat om aan de noden van de verschillende ruimtegebruikers tegemoet te komen de overheid die scheidsrechterlijke rol in het planningsproces moet opnemen.
- 59: Deze oefening kan ook in Integrale opdrachten uitgewerkt worden en biedt tal van boeiende mogelijkheden om via terreinwerk en zelfstandig werk gerealiseerd te worden.
- Als lokaal bestemmingsplan kan men naargelang van het gestelde probleem een keuze maken uit Bijzonder Plan van Aanleg (BPA), Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP), provinciaal of gemeentelijk structuurplan als oplossingskader.
- In een aantal gebieden zal men bij gebrek aan structuurplan of RUP noodgedwongen nog met het gewestplan moeten werken.
- Er is een mogelijkheid om ook GIS te betrekken bij ruimtelijke ordening en ict-doelstellingen te realiseren (cf. websites over RSV, Provinciale RS, gemeentelijke RS).

4.10 Draagkracht en mondiale verschuivingen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 62 Aan de hand van voorbeelden de ongelijke regionale druk op de draagkracht van de aarde aantonen.
- 63 De samenhang tussen demografische evolutie, welvaartsverschillen en problemen van voedselvoorziening toelichten. (ET 10)
- 64 De samenhang tussen demografische evolutie, welvaartsverschillen en problemen rond energievoorziening toelichten. (ET 10)
- 65 Aan de hand van een voorbeeld mogelijke oorzaken geven voor de delocatie van industriële activiteit. (ET 11)
- 66 Aan de hand van een voorbeeld mogelijke oorzaken geven voor demografische migraties. (ET 11)
- 67 Het belang van duurzaam toerisme aantonen en verwoorden wat de eigen bijdrage daarin kan zijn. (ET 26 + 29 + 30)

LEERINHOUDEN

- Het begrip ecologische voetafdruk als draagkracht van de aarde
- Demografische evolutie
- Duurzame ontwikkeling
- Duurzame energievoorziening (eindigheid van bepaalde energiebronnen)
- Milieuproblemen in relatie met energievoorziening
- Mondialisering/globalisering: begrip, positieve en negatieve gevolgen
- Politieke en sociaal-economische factoren die relocatie bevorderen
- Migratiestromen
- Politieke en sociaal-economische factoren die demografische migratie bevorderen

DIDACTISCHE WENKEN

Draagkracht: ecologische voetafdruk (EVA)

- Beginnen over de ecologische voetafdruk staat borg voor een boeiende eerste les en probleemstelling voor het gehele hoofdstuk. De studie van de EVA is een handig middel om de problematiek van de draagkracht geografisch voor te stellen, omdat alles wordt uitgedrukt in ruimtegebruik.
- Omdat EVA ook in sommige lessen Godsdienst van de tweede graad, in lessen Geschiedenis van de 3de graad en in projecten van bijvoorbeeld Broederlijk Delen aan bod komt, dient men met de betrokken leraren afspraken te maken om eventuele overlapping te vermijden.
- Het berekenen van de EVA is voorwerp van enige terechte wetenschappelijke kritiek. Men moet er zich inderdaad van bewust zijn dat EVA slechts één indicator is, naast andere welvaarts- en welzijnsindicatoren zoals HDI, BBP, die allemaal slechts een deel van de complexe realiteit belichten.

Voedselvoorziening en hulpbronnen

- Om de probleemstellende aanpak duidelijker te beklemtonen kan de problematiek van de voedselvoorziening en de eindigheid van de hulpbronnen voor TSO-leerlingen best op dezelfde wijze bestudeerd worden.
- Men kan de leerlingen kaartoefeningen laten maken waarbij ze wereldwijde tegenstellingen (gebieden met hoge ..., gebieden met lage ... afbakenen) om zelf relaties te ontdekken.
- Bij het bespreken van duurzame oplossingen dient men te beklemtonen dat men zoekt naar duurzame oplossingen.

Globalisering

- De problematiek van de globalisering moet kunnen voortbouwen op de Industrialisatie van ontwikkelingslanden (onder meer studie van de NIC's), zoals bestudeerd in het tweede jaar van de tweede graad.
- Om dit veelomvattend thema in kort tijdsbestek te kunnen behandelen, dient men zich te beperken tot de ruimtelijke aspecten van de globalisering. De historische en sociale aspecten komen in het vak Geschiedenis (3de graad) aan bod. Samenspraak met de leraar Geschiedenis is hierbij van belang om overlappingen te vermijden.

Internationale migraties

- Aan de hand van actuele krantenartikels en nieuwsberichten kan dit thema aangebracht worden.

Duurzaam toerisme

- Voor het gekozen land: in reisbrochures de grote toeristische bestemmingen opzoeken en lokaliseren (niet gedetailleerd).
- Aan de hand van video's of tv-opnamen het beeld dat toeristen hebben van deze landen beschrijven.
- Nadien dit beeld laten analyseren op verschillende toeristische – geografische aspecten en beeld en realiteit met elkaar vergelijken.
- Interessante informatie is te vinden bij Infopunt Duurzaam Toerisme (www.duurzaamtoerisme.be; infoduurzaamtoerisme.be)
- Om het zoeken naar duurzame oplossingen niet te theoretisch te behandelen, zoals via internationale verdragen, is het terugkoppelen via EVA op de persoonlijke consumptiestijl van de adolescenten aangewezen.
- EVA laat ook toe om de lessen aardrijkskunde uitdrukkelijk in verband te brengen met het katholiek opvoedingsproject.

Aanknopingspunten met leerplan Toeristische bestemmingen

Toeristische bestemmingen	Leerplandoelstellingen Aardrijkskunde
<p>Mogelijke aanknopingspunten binnen alle bestemmingen (Middellandse Zeegebied — wintersportcentra — verre bestemmingen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Voor verschillende bestemmingen de impact van uurindelingen en seizoenen inschatten. — Aan de hand van weerkaarten en —berichten de weersituatie in een toeristische bestemming inschatten. — Van courante toeristische bestemmingen de neerslagverdeling aan de hand van kaarten en klimatogrammen beschrijven. — Een klimaat beschrijven en de relatie met de natuurlijke vegetatie aangeven aan de hand van klimatogrammen en/of kaarten. — Voorbeelden geven van toeristische mogelijkheden gelinkt aan natuurlijke vegetaties. — Het belang van weer en klimaat voor het toerisme kunnen verwoorden en daar voorbeelden van geven. — Gegevens betreffende weer en klimaat in brochures, reisgidsen, websites en dergelijke kritisch onderzoeken. <p>Vanuit spectaculaire toeristische landschappen (iconen zoals Grand Canyon, Iguazu, Ayers Rock, ...) in de behandelde toeristische bestemmingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Gevolgen van platentektoniek herkennen. — Werking van een actieve vulkaan beschrijven. — Voorbeelden geven van gesteenten met belang voor toerisme. — Woestijnen aan de hand van beelden herkennen en beschrijven. — Verwering herkennen in het landschap. — Het ontstaan van karstverschijnselen uitleggen. — Verschijnsel hellingstransport beschrijven en samenhang met toeristische aantrekkelijkheid illustreren. — Een gletsjer en glaciale verschijnselen aan de hand van beelden herkennen, beschrijven en verklaren. — Een aantal effecten van rivieren op het landschap kunnen herkennen en benoemen. — Typische toeristische mogelijkheden van rivieren opsommen en bondig toelichten. — Van enkele toeristisch relevante kustvormen het ontstaan toelichten.
<p>Specifieke aanknopingspunten binnen wintersportcentra</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Aan de hand van voorbeelden menselijke activiteit als oorzaak van verwering aantonen. — Voorbeelden geven van milieubeschermingsmaatregelen in gebergten.

Specifieke aanknopingspunten binnen verre bestemmingen en wereldsteden	<p>Voor een concrete stad:</p> <ul style="list-style-type: none"> — de ruimtelijke structuur bespreken; — het mobiliteitsprobleem in verband brengen met verstedelijking; — nagaan welke inspanningen de stad levert om de kwaliteit te verbeteren; — voorstellen formuleren om de kwaliteit te verbeteren.
--	---

5 Evaluatie

Zie Algemeen deel

6 Minimale materiële vereisten

Een goed uitgerust lokaal met de nodige kaarten en met ander documentatiemateriaal, aangepast aan de doelstellingen en leerinhouden. De leerlingen moeten kunnen beschikken over voldoende actueel materiaal (geschreven en digitale publicaties, toegang tot Internet, beeldmateriaal). Audiovisuele apparatuur en computers zijn onontbeerlijk.

7 Bibliografie

- BAILEY, R.H., *Gletsjers*, Time-life books BV, 1986.
- BUSCH, R.M., *Laboratory Manual in Physical geogology*, Prentice Hall, Inc., 1997.
- COCH, N.K., *Physical geology*, Collier Macmillan Canada, Inc., 1991.
- DALE, F., e.a. *Process geomorphology - third edition*, Wm.C.Brown Communications, Inc.All, 1995.
- DEBLIJ, H.J., *Physiscal Geography of the global environment*, John Wiley & Sons, Inc., 1993.
- ESCHGHI, I., (Dr.), *GEO-Infoband Vulkaneifel*, Geo Zentrum Vulkaneifel, 1999.
- *Geografie van België*, Gemeentekrediet 1992, D/1992/0348/4 onder leiding van Jacques Denis.
- GEORGE, U., *Zand in opmars*, Elsevier Focus, 1979.
- HARDING, M., *Weer- en klimaatgids voor de Wereldreiziger*, Elmar, 1998.
- JACKSON, D.D., *Grotten*, Time Life Books BV, 1986.
- JOHNSON, C., *Vulkane*, Gondrom Verlag, 1997.
- LUTGENS, F.K. e.a., *Applications & Investigantions in Earth Sience*, second edition, Prentice Hall, Inc., 1997.
- MACIONIS, J.J., PARILLO, V.N., *Cities and urban life*, Prentice Hall, Inc., 1998.
- MCGEARY, D., PLUMMER, C., *Ontdek de geologie - Teleac, Kosmos-Z&K - Utrecht/Antwerpen*, 1994.
- MCKNIGHT, T.L., *Physical Geography - A landscape Appreciation - 6th edition*, Prentice-Hall, Inc., 1999.
- MEIJER, P.J., *Vulkanen en thermische bronnen*, Natuur in beweging, Standaard, 1997.
- *Ontdek de ruimte*, videoreeks, Teleac, Nederland.

- **PANNEKOEK, A.J.**, Algemene Geologie, Wolters-Noordhoff Groningen, 1984.
- **PEETERS, E.M.**, Kustvormen, Natuur in beweging, Standaard, 1997.
- **PINET, P.R.**, Invitation to Oceanography, Jones and Barlett Publishers, Inc., 1998.
- **RIDPATH, I.**, Sterrengids, van maand tot maand, Cambridge University Press, 1987.
- **SACKETT, R.**, Kustvormen, Time-life Books BV, 1984.
- **VAN DER MEER, J.M.**, Gletsers en ijskappen, Natuur in beweging, Standaard, 1997.
- **VUGTS, H.F.**, Weerfenomenen, Natuur in beweging, Standaard, 1997.
- **WOOLLEY, A., (Dr.)**, The illustrated encyclopedia of the Mineral Kingdom, The Hamlyn Publishing Group Ltd, 1978.

Statistieken

Jaarlijkse uitgaven:

- Eurostat jaarboek, Bureau voor officiële publicaties van de Europese Gemeenschappen, Luxemburg
- Little Data Book 2000, The World Bank
- NIS
- Wereldeconomie
- World Bank Atlas 2000, The World Bank

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatrice leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO TOERISTISCHE ORGANISATIE

EERSTE LEERJAAR: 2 - 3 UUR/WEEK

TWEEDE LEERJAAR: 2 - 3 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	28
2	Algemene doelstellingen	28
3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden.....	28
3.1	Structuur van de reisindustrie	28
3.2	Incoming.....	29
3.3	Outgoing.....	29
3.4	Transport.....	30
3.5	Verblijfsmogelijkheden	34
3.6	Verzekeringen	35
3.7	Toeristische technieken	35
4	Pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen.....	35
5	Evaluatie	38
6	Minimale materiële vereisten.....	38
7	Bibliografie	38

1 Beginsituatie

In de tweede graad hebben de leerlingen in het vak Toerisme geleerd binnen de verschillende soorten toerisme informatie op te zoeken in verband met transportmiddelen, logiesvormen, reisformules en specifieke producten vanuit het standpunt van de consument. Ze kunnen statistisch materiaal opzoeken en grafisch voorstellen. Ze kunnen belangrijke toeristische begrippen omschrijven.

Elementen van dit vak (infoverwerving, transportmiddelen, logiesvormen, reisformules en specifieke producten) werden in de tweede graad aangebracht vanuit het standpunt van de toerist.

Vrijwel in elke school is de groep heterogeen: een aantal leerlingen start pas in de derde graad met deze opleiding, en heeft nog niet eerder kennisgemaakt met de vaardigheden en inhouden van dit vak. Zie hierover ook het Algemeen deel.

2 Algemene doelstellingen

De verschillende aspecten van de organisatie worden uitgediept vanuit het standpunt van de medewerker van de reisindustrie:

- De leerlingen kunnen voor de verschillende soorten toerisme de informatie in verband met transportmiddelen, logiesvormen, reisformules en specifieke producten structureren.
- De leerlingen verwerven inzicht in de structuur en de organisatie van de reisindustrie.
- De leerlingen kennen de typische aspecten en technieken van de verkoop in de reissector.

3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

De leerplandoelstellingen en leerinhouden voor dit vak moeten samen worden gelezen met die van de andere toeristische en toegepaste vakken om te komen tot een verantwoorde coördinatie binnen de eigen school. (Zie ook het Algemeen deel).

Dit leerplan formuleert doelstellingen voor twee of drie lessen per week. Indien er voor twee uur per week gekozen wordt, verschuiven een aantal doelstellingen noodzakelijkerwijze naar Integrale opdrachten (waar ze in elk geval ingeoefend worden). Die doelstellingen worden gevolgd door de vermelding (IO).

* verwijst naar de digitale bibliografie bij Integrale Opdrachten

3.1 Structuur van de reisindustrie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

1 Vanuit praktijkvoorbeelden afleiden en verwoorden van de kenmerken van een micro- en macro-toeristisch product.

LEERINHOUDEN

Het micro- en macro-toeristisch product

- Voorbeelden
- Kenmerken
- Definitie

2 Vanuit concrete voorbeelden de verschillende schakels tussen het toeristisch product en de consument achterhalen en verwoorden.	Schakels tussen het toeristisch product en de consument op commercieel en niet-commercieel gebied: reisagent, touroperator, toeleveringsbedrijven, verkeersbureaus, diensten voor toerisme, consumentenorganisaties, geschillencommissie reizen, garantie-fonds, incoming agent, beroepsorganisaties

3.2 Incoming

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 3 Aan de hand van brochures en/of internetsites de toeristische troeven van België aantonen en kort voorstellen.
- 4 Aan de hand van statistieken de betekenis van het toerisme in België onderzoeken en beschrijven.
- 5 Een casestudie maken van Toerisme Vlaanderen aan de hand van de internetsite van Toerisme Vlaanderen* en de verschillende publicaties. (IO)
- 6 De relatie tussen overheid en het toeristisch beleid aantonen.
- 7 De verschillende toeristische diensten op provinciaal, regionaal en lokaal niveau opzoeken en in verband brengen met elkaar. (IO)
- 8 Vanuit informatiebronnen doel, werking, taken en publicaties van de diverse instellingen afleiden en verwoorden. (IO)
- 9 Een studie maken van de structuur en werking van een lokale dienst voor toerisme. (IO)

LEERINHOUDEN

- België als toeristisch product: Vlaanderen, Wallonië, Brussel en Duitstalig België
- Toerisme in België in cijfers
- Casestudie Vlaanderen: Vlaamse regio's, kunststeden en de kust
- Structuur van de overheidsdiensten voor toerisme in
 - België
 - Vlaanderen
- Structuur van de toeristische diensten: buiten België, nationaal, provinciaal, regionaal, lokaal
- Doel, werking, taken en publicaties van toeristische diensten op nationaal, provinciaal, regionaal, lokaal vlak
- Casestudie van een lokale dienst voor toerisme

3.3 Outgoing

3.3.1 Touroperator

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 10 Vanuit brochurestudies het belangrijkste touroperatoraanbod vergelijken aan de hand van verschillende criteria.
- 11 Het verschil via voorbeelden aantonen tussen open en gesloten distributie.

LEERINHOUDEN

- Soorten touroperators op basis van specialisatie: bestemmingen, soorten reizen, doelgroepen, transportmiddelen, logies, activiteiten ...
- Open/gesloten: distributie, verkoopstrategie

- 12 Aan de hand van praktijkvoorbeelden en/of bedrijfsbezoek inzicht verwerven in de werking en de activiteiten van een touroperatorbedrijf.
 - Werking en activiteiten van een TO:
 - Afdelingen: external – internal / activiteiten van de verschillende afdelingen
 - Verkoopstrategie

3.3.2 Reisagent

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 13 Vanuit documentatiemateriaal* (o.a. internetsites) reisbureaus vergelijken aan de hand van verschillende criteria (licenties, activiteiten, specialiteiten).

LEERINHOUDEN

- Soorten bureaus naar:
 - Vergunningen
 - Samenwerkingsvoorwaarden met TO's, luchtvaartmaatschappijen (brokers), generaal agenten
 - Activiteiten
 - Grootte: verschillende diensten binnen een groot agentschap

3.3.3 Organisaties binnen de reisindustrie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 14 Vanuit documentatiemateriaal* het garantiefonds, geschillencommissie en beroepsverenigingen kunnen situeren binnen de reisindustrie en hun belang en activiteiten kunnen toelichten.
- 15 Aan de hand van een concreet voorbeeld het verloop van een klachtenprocedure geven (bij de geschillencommissie reizen).

LEERINHOUDEN

- Garantiefonds
- Geschillencommissie
- Beroepsverenigingen (bv. VVR, UPAV, ABTO ...)
- Plaats binnen de reisindustrie
- Belang
- Activiteiten
- Verloop van een klachtenprocedure bij de geschillencommissie reizen

3.4 Transport

3.4.1 Ferry's

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 16 Voor bepaalde bestemmingen, behandeld in Toeristische bestemmingen, en/of in functie van de excursie de verschillende soorten ferry's toelichten.
- 17 Via brochures en internetsites informatie omtrent de

LEERINHOUDEN

- Het begrip ferry
- Soorten ferry's: korte en lange afstand (met overnachting)
- Vaargebieden

vaargebieden opzoeken en op kaart voorstellen.

- 18 Via concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures en internetsites van verschillende ferryrederijen. (IO)
- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een ferryovertocht
- 19 Een ticket lezen.
- Ticket

3.4.2 Cruises

LEERPLANDOELSTELLINGEN

20 Voor bepaalde bestemmingen, behandeld in Toeristische Bestemmingen, en/of in functie van de excursie het begrip cruise en de verschillende soorten cruises toelichten.

21 Soorten cruises vergelijken volgens bepaalde criteria.

22 Via concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures en internetsites van verschillende cruiserederijen. (IO)

23 Reisdocumenten lezen.

LEERINHOUDEN

- Het begrip cruise
- Soorten cruises: rivier-, zee-, oceaan-, wereldcruises
- Faciliteiten
- Activiteiten
- Overzicht van het aanbod voor de verschillende cruises
- Overzicht van de rederijen
- Bespreking brochures naar algemene inhoud: grootte van de schepen, duur van de cruises, hut- en dekplan, ...
- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een cruisetocht
- Reisdocumenten

3.4.3 Spoorwegen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

24 Vanuit de bereikbaarheid van bepaalde bestemmingen, behandeld in Toeristische bestemmingen, en/of in functie van de excursie de verschillende diensten en verbindingen opzoeken en in kaart brengen.

25 Via concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures: internetsites en reservatiesystemen. (IO)

LEERINHOUDEN

- Overzicht van de verschillende verbindingen
- Prijsformules, reisvoorwaarden en reservatiemogelijkheden
- Brochures, internetsites* en reservatiesystemen:
 - Uurregelingen
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen

- reservatie van een treinreis (bv. Atlantis Light)
 - Ticket
- 26 Een ticket lezen.

3.4.4 Autocar

LEERPLANDOELSTELLINGEN

27 Het verschil is tussen pendel/lijn – rondreis – standplaatsreis toelichten.

28 Via brochures en internetsites het autocaraanbod in België in kaart brengen. (IO)

29 Via documenten en/of bedrijfsbezoek en/of excursie reglementeringen in verband met veiligheid (rij- en rusttijden, tachograaf, aantal chauffeurs op lange afstandsreizen ...) opzoeken.

30 In concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures en internetsites. (IO)

31 Een ticket lezen.

LEERINHOUDEN

- Pendel/lijn – rondreis – standplaatsreis
- Verschil autocarist en autocaraanbod TO
- Overzicht van het autocarproduct in België
- Doel en taken van de FBAA
- Reglementering in verband met veiligheidsaspecten
- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een autocarreis
- Ticket

3.4.5 Huurwagens

LEERPLANDOELSTELLINGEN

32 Vanuit brochures en/of internetsites de voornaamste aanbieders van verhuurwagens in kaart brengen.

33 Uit documenten begrippen in verband met huurwagens omschrijven en weten welke formaliteiten er dienen vervuld.

34 In concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures en internetsites. (IO)

35 Een voucher lezen.

LEERINHOUDEN

- Klassieke verhuurmaatschappijen
- Brokers
- Begrippen en formaliteiten bij huurwagens
- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een huurwagen
- Voucher

3.4.6 Luchtvaart

LEERPLANDOELSTELLINGEN

36 Vanuit de bereikbaarheid van bepaalde bestemmingen, behandeld in Toeristische bestemmingen, de verschillende vluchtmogelijkheden met elkaar vergelijken.

37 De belangrijkste luchthavens situeren en hun codes gebruiken.

38 De codes van luchtvaartmaatschappijen gebruiken.

39 De activiteiten van de passagier bij vertrek en aankomst in de luchthaven beschrijven.

40 In concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures, internetsites en reservatiesystemen. (IO)

41 Het onderscheid tussen verschillende klassen op een vliegtuig en hun kenmerken verwoorden.

42 Duurzame alternatieven kunnen voorstellen.

43 Courante begrippen in verband met tarificatie uitleggen.

44 Correct interpreteren van uurregelingen.

LEERINHOUDEN

- Reguliere luchtvaartmaatschappijen, lowcostmaatschappijen en gecharterde maatschappijen: begrippen, kenmerken

- Topografische kennis van de luchthavens met 3-lettercodes

- Luchtvaartmaatschappijen en hun codes

- De luchthaven: de verschillende locaties voor passagiers

- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een vlucht

- Vlucht: verschillende klassen
- Luchtvaartmaatschappijen, hun typische bestemmingen en hun vloot

- Duurzame reizen met een aangepaste vloot
- Compensatie CO² uitstoot zoals bv. green Seats
- Initiatieven van luchtvaartmaatschappijen bv. technieken, vliegroutes ...

- IATA
- Functie van BSP
- Yield management
- Soorten tarieven: genegotieerde tarieven, tarieven per luchtvaartmaatschappij, broker en low cost, IATA-tarieven
- Voorwaarden verbonden aan tarieven kunnen begrijpen: min. & max. stay, penalties, flight application, combinality, advance purchase ...
- Baggage: weight en piece concept
- Allianties, codesharing

- Vlucht- en reisduur
- Tijdsverschillen en tijdzones/GMT
- Jetlag

- 45 Een vliegtuigticket bespreken en interpreteren.
 - E-ticket
 - Online check-in, pre-seating en boarding pass
- 46 Reisdocumenten en medische adviezen voor een bepaalde bestemming opzoeken en verduidelijken.
 - De belangrijkste reisdocumenten
 - Actuele medische adviezen voor courante toeristische bestemmingen
 - Actuele bronnen *

3.5 Verblifsmogelijkheden

3.5.1 Clubs en hotels

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 47 Hotels, hotelketens en groeperingen vergelijken.
- 48 Aan de hand van brochurestudies de verschillende verblijfformules en soorten kamers in kaart brengen.
- 49 Aan de hand van een voorbeeld en/of een bezoek de organisatie van een hotel toelichten.
- 50 Via concrete opdrachten vlot en efficiënt werken met brochures en internetsites. (IO)
- 51 Een (club)hotel reserveren en een voucher lezen en maken.

LEERINHOUDEN

- Soorten hotels
- Classificatiesystemen (de officiële en die van de TO's)
- Hotelketens en groeperingen
- Verblijfformules: K, K&O, HP, VP, AI
- Soorten kamers
- Organisatie
- Brochures en internetsites:
 - verstrekken van info
 - prijsberekeningen
 - reservatie van een hotelkamer
- Voucher

3.5.2 Overige verblijfsvormen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 52 Verblijfsvormen, andere dan clubs en hotels, en hun kenmerken opsommen en toelichten.

LEERINHOUDEN

- Verblijfsvormen:
 - Etappehotel of motel
 - Verhuringen: appartement, bungalowpark, villa, tenten en caravans
 - Typische verblijfsvormen bv. Logis de France, Relais et Châteaux, chambres d'hôtels, Gîtes ...

- 53 Een brochure- en/of internetstudie doen en reservatiemogelijkheden bespreken voor de opgegeven verblijfsvormen. (IO)
- Brochure – internetstudie:
 - Algemene brochure van TO's
 - Brochures en internetsites van hotel(ketens)
 - Reservatiemogelijkheden via touroperators, reservatiecentrales, rechtstreeks bij de hotelier, incoming agent

3.6 Verzekeringen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 54 Soorten verzekeringen opnoemen.
- 55 Het aanbod en prijzen van verzekeringen van TO's en het individueel aanbod van verzekeringsmaatschappijen vergelijken. (IO)

LEERINHOUDEN

- Soorten verzekeringen:
 - Reis- en bijstandsverzekering
 - Annuleringsverzekering
 - Bagageverzekering
- Aanbod bij TO's: inbegrepen en aanvullende verzekering
- Individueel aanbod van verzekeringsmaatschappijen

3.7 Toeristische technieken en dossierbeheer

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 56 Een reis verkopen.
- 57 Reserveren.
- 58 Een dossier beheren.
- 59 Vouchers opmaken.

LEERINHOUDEN

- Verkooptechnieken: informatiegesprek, verkoopgesprek, klachtenbehandeling, dienst na verkoop (zie ook Toegepaste economie)
- Reservatie: telefonisch en in TORS-systeem
- Dossierbeheer: dossier, bestelbon, bevestiging, facturatie, reisdocumenten (zie ook Toegepaste economie)
- Voucher

4 Pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

Uiteraard wordt er praktisch gewerkt aan de hand van kaarten, brochures, video, het internet*...

Het vak Toeristische organisatie biedt leerlingen de mogelijkheid vaardigheden en technieken te leren. Dit vak biedt heel wat mogelijkheid tot zelfstandig werken.

Het inoefenen van vaardigheden gebeurt hoofdzakelijk in het vak Integrale opdrachten.

De vakken Toeristische organisatie, Kunst en cultuur, Aardrijkskunde, Toeristische bestemmingen, Integrale opdrachten, Toegepaste economie en Moderne talen worden op basis van de keuze van toeristische bestemmingen en/of toeristische organisatie gecoördineerd door de vakgroep Toerisme.

Bij reisagentschap, touroperator en transportmaatschappij kan het nodige lesmateriaal bekomen worden:

- reisagent: voorbeelden van documenten (specimen) die gebruikt worden bij de verkoop van een reis, verzekering, huurwagen ...;
- touroperator: voorbeelden van reisdocumenten, brochures, cursus van de nascholingen die zij geven aan de reisagenten ...;
- transportmaatschappijen: time table, tarieflijsten ...

De toeristische sector staat niet stil, maar is permanent in evolutie. Daarom is het erg belangrijk om als leraar voortdurend op de hoogte te zijn van de actualiteit, van nieuwe tendenzen, nieuwe technieken e.a.. Dit kan door goede contacten te onderhouden met de toeristische sector en door regelmatig nieuwsbrieven* en professionele websites* te lezen. Dit impliceert eveneens dat de leraar de leerstof up-to-date houdt en geen verouderde informatie doorgeeft. Dit heeft ook betrekking op de technieken zelf: ticketing, reservatie- en verkoopprocedures, hanteren van databanken en diverse reservatiesystemen moeten beantwoorden aan de realiteit.

De digitale bibliografie bij Integrale opdrachten geeft hier meerdere mogelijkheden.

De IATA en IATA-tarieven in de luchtvaart worden nog zelden gebruikt.

Voor de berekening van uurverschillen kan worden samengewerkt met het vak aardrijkskunde.

Reisdocumenten en medische adviezen: het is belangrijk dat leerlingen inzien dat hier steeds wijzigingen kunnen optreden en dat dus de attitude aangeleerd wordt om steeds de actuele gegevens te checken. (bv; op www.diplomatie, TIMATIC,...)

Het is erg belangrijk de laatste tendensen te volgen op gebied van toeristische informatica: reservatiemogelijkheden, informatieverzameling, het internet.

Het ligt voor de hand dat zinvolle studiebezoeken de realiteit dichterbij het klasgebeuren kunnen brengen. Hiervoor kunnen bezoeken gepland worden aan: touroperator, luchthaven, vakantiebeurzen ... Het is ook mogelijk specialisten uit te nodigen voor een gastseminarie.

De toeristische vakken krijgen bij excursies uiteraard een prominente plaats. Hier kunnen de leerlingen in de realiteit kennismaken met de verschillende onderdelen van een reis:

- Transport: verschillende transportmiddelen kunnen gebruikt worden waarbij achtergrondinformatie kan gegeven worden.
- Verblijfsmogelijkheden: men kan tijdens meerdaagse excursies in verschillende verblijfsmogelijkheden verblijven. Een bezoek aan een logiesvorm kan tevens ingeschakeld worden in het dagprogramma van een studiereis. De meeste touroperators bieden tijdens een excursie wel de mogelijkheid om hotels te bezoeken waarbij het belangrijk is verschillende formules en prijsklassen aan bod te laten komen.
- Tewerkstelling: tijdens een excursie kan men seminaries organiseren waarbij mensen die in de toeristische sector tewerkgesteld zijn hun verhaal kunnen doen, bijvoorbeeld standplaatshostess, animator ...

- Excursies: een deelname aan een door de touroperator georganiseerde dagexcursie kan een interessante vergelijking bieden met het eigen aanbod aan excursies (bv. bezoek aan parelfabriek, leerlooierij, champagnekelder ...).

De vakken Toeristische organisatie, Toeristische bestemmingen en Integrale opdrachten moeten goed gecoördineerd gegeven worden. Wat geleerd werd tijdens de lessen Toeristische organisatie en Toeristische bestemmingen, wordt verder ingeoeffend, zoveel mogelijk geïntegreerd met andere vakken (Aardrijkskunde, Kunst en cultuur, Moderne talen, Toegepaste economie) in het vak Integrale opdrachten

Aanknopingspunten met leerplan Toeristische bestemmingen

Toeristische bestemmingen	Leerplandoelstellingen Toeristische organisatie
Mogelijke aanknopingspunten binnen alle bestemmingen (Middellandse Zeegebied – wintersportcentra – verre bestemmingen)	<ul style="list-style-type: none"> – Vanuit brochurestudies het belangrijkste touroperatoraanbod vergelijken aan de hand van verschillende criteria (bestemmingen, soorten reizen, doelgroepen, transportmiddelen, logies, activiteiten, ...). – Vanuit brochures en/of internetsites de voornaamste aanbieders van verhuurwagens aangeven. – Vanuit de bereikbaarheid van bepaalde bestemmingen een charter- en lijnvlucht met elkaar vergelijken. – Vanuit brochurestudies voor een of meerdere toeristische bestemmingen, de soorten hotels en classificatie, de verschillende hotelketens en groeperingen opsommen en hun kenmerken toelichten. – Via brochurestudies en/of beeldmateriaal gekoppeld aan een of meerdere toeristische bestemmingen, verblijfsvormen en hun kenmerken opsommen en toelichten.
Specifieke aanknopingspunten binnen de Toeristische regio's in het Middellands Zeegebied	<ul style="list-style-type: none"> – Voor het Middellands Zeegebied het begrip cruise en de verschillende soorten cruises afleiden. – Informatie omtrent de verschillende soorten cruises in het Middellands Zeegebied en hun eigenheden, faciliteiten, activiteiten en vaargebieden opzoeken en structureren.
Specifieke aanknopingspunten binnen thema Frankrijk	<ul style="list-style-type: none"> – Voor Frankrijk de verschillende soorten ferry's afleiden. – Via brochures en internetsites informatie omtrent de vaargebieden van ferry's opzoeken en op kaart voorstellen. – Voor Frankrijk de verschillende diensten en verbindingen in verband met spoorwegen opzoeken en structureren. – Voor Frankrijk vanuit de bereikbaarheid het verschil tussen pendel/lijn – rondreis – standplaatsreis afleiden. – Voor Frankrijk specifieke verblijfsvormen (zoals Logis de France, Relais et Châteaux, chambres d'hôtes, Gîtes de France ...) en hun kenmerken opsommen en toelichten.

<p>Specifieke aanknopingspunten binnen thema Spanje</p> <p><i>Keuzebestemming</i></p> <p>Specifieke aanknopingspunten binnen thema Egypte</p> <p>Specifieke aanknopingspunten binnen thema Turkije</p> <p>Specifieke aanknopingspunten binnen thema Griekenland</p> <p>...</p>	<p>– Voor Spanje vanuit de bereikbaarheid het verschil tussen pendel/lijn – rondreis – standplaatsreis afleiden.</p>
<p>Specifieke aanknopingspunten binnen wintersportcentra</p>	<p>– Vanuit brochurestudies de specifieke touroperators voor wintersportvakanties (bv. shortski) afleiden.</p>
<p>Specifieke aanknopingspunten binnen verre bestemmingen</p>	<p>– Voor het Caribische gebied het begrip cruise en de verschillende soorten cruises afleiden.</p> <p>– Informatie omtrent de verschillende soorten cruises in het Caribische gebied en hun eigenheden, faciliteiten, activiteiten en vaargebieden opzoeken en structureren.</p>

5 Evaluatie

Zie Algemeen deel

6 Minimale materiële vereisten

Uiteraard wordt het vak Toeristische organisatie gegeven in een vaklokaal toerisme dat uitgerust is met de actuele en moderne didactische middelen: tv-video, projectiemogelijkheden, pc ... Daarnaast dienen de leerlingen te kunnen beschikken over time tables, brochures, gidsen ...

Ten slotte dienen de leerlingen gebruik te kunnen maken van het internet om gegevens op te zoeken.

7 Bibliografie

- De digitale bibliografie bij Integrale Opdrachten
- Beleidsnota van Vlaamse Minister van Toerisme .
- Handboeken van de Nederlandse uitgeverijen: Educaboek en De Toerist.
- Internetsites: zie website VVKSO.
- Luchtvaart van Venema – Edustoer – De Toerist.
- Panorama op toerisme, Patrick De Groote, Garant Leuven-Apeldoorn.
- Reiskunde van Vivian F.C. Kleyn, Wolters-Noordhoff.
- Reizen zonder stress, Karel en Dirk De Meulemeester, Integraal VZW.
- Structuur van de reisindustrie deel 1 & 2, Antoon Van Eeckhout, VVR.

- Toeristiek.
- Verschillende publicaties van Toerisme Vlaanderen o.a. Informatieblad, Toerisme in België, productbeleid.
- World Travel Atlas, Columbus Publishing, London.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatieceel leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO TOEGEPASTE ECONOMIE

EERSTE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

TWEEDE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	42
2	Algemene doelstellingen	42
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken	43
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch- didactische wenken.....	44
4.1	Deel 1: De toeristische sector in het economisch gebeuren.....	44
4.2	Deel 2: Commerciële aspecten van het toeristisch product.....	46
4.3	Deel 3: Dubbel boekhouden.....	49
4.4	Deel 4: Betalingsverkeer in vreemde munten	50
4.5	Deel 5: Toerisme als economische activiteit	50
4.6	Deel 6: Dossierbeheer.....	52
4.7	Deel 7: Kostprijsberekening	53
4.8	Deel 8: Wetgeving	54
5	Evaluatie	55
6	Minimale materiële vereisten.....	55
7	Bibliografie	55

1 Beginsituatie

De meeste leerlingen hebben in de tweede graad de studierichting Toerisme tso gevolgd. Dat betekent dat zij gedurende twee jaar, tijdens minimaal één wekelijkse lestijd kennismaakten met economische en bedrijfsspecifieke begrippen van de toeristische wereld in het algemeen vanuit het standpunt van de consument. Leerlingen die uit andere studierichtingen komen zullen mogelijke tekorten moeten inhalen.

2 Algemene doelstellingen

In de studierichting Toerisme tso derde graad maken de leerlingen kennis met de economische betekenis van het toeristisch product. We besteden aandacht aan de specificiteit van het toeristisch aanbod en de gevolgen ervan voor het bruto binnenlands product. De invloed van toerisme, zowel direct als indirect, is immers enorm.

Verder wordt de administratieve verwerking van het toeristisch product toegelicht, zoals die in het reisbureau gebeurt. Ook de basis van dubbel boekhouden komt aan bod.

Tot slot wil het vak leerlingen ook laten kennismaken met enkele aspecten van het sociaal en fiscaal statuut van de werknemer.

Dit leerplan voldoet niet voor de uitreiking van het Aanvullend getuigschrift over de kennis van het bedrijfsbeheer aan het einde van het tweede leerjaar van de derde graad. Niet alle leerinhouden van de ministeriële omzendbrief SO44 (08-05-1996) werden immers in dit leerplan opgenomen. Scholen die het Aanvullend getuigschrift over de kennis van het bedrijfsbeheer wensen uit te reiken moeten leerlingen de kans geven in twee complementaire uren de resterende doelstellingen en leerinhouden te verwerken. De leerplandoelstellingen en leerinhouden van dit leerplan, samen met deze uit het leerplan Toegepaste economie van de tweede graad zijn op de checklist aangeduid (zie www.vvksso.be/publicaties > lessentabellen > checklist bedrijfsbeheer). Wat ontbreekt wordt dan extra gegeven.

De volgende doelstellingen komen aan bod

De leerlingen kunnen onder meer:

- het toeristisch product in het economisch gebeuren plaatsen;
- de toeristische vraag vanuit verschillende invalshoeken bespreken;
- de complexiteit van het toeristisch aanbod toelichten;
- de commerciële aspecten van het toeristisch product bespreken;
- toerisme als een economische activiteit benaderen;
- met wisselkoersen werken;
- een toeristisch dossier analyseren;
- eenvoudige boekhoudkundige bewerkingen uitvoeren;
- het principe van onze sociale zekerheid toelichten;
- een belastingsformulier voor personenbelasting lezen en invullen;
- de totstandkoming van een verkoopprijs toelichten.

De leerlingen ontwikkelen volgende attitudes:

- ordelijk en correct werken;
- het eigen werk evalueren;
- een klantvriendelijke houding;
- zowel individueel als in teamverband opdrachten tot een goed einde willen brengen;

- zin voor eerlijkheid, discretie en rechtvaardigheid;
- voor zichzelf, de anderen en hun bezittingen respect opbrengen;
- burgerzin bij het aangeven van belastingen.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

Dit is een graadleerplan. De voorgestelde volgorde kan in samenspraak met het lerarenteam gewijzigd worden. Het vak Toegepaste economie wordt hoofdzakelijk gegeven vanuit de toeristische context en meer bepaald vanuit de situatie van een reisbureau waar vraag en aanbod van het toeristisch product samenvloeien.

Het is niet de bedoeling algemene economische wetmatigheden aan te leren, maar het toeristisch gebeuren te plaatsen binnen de economie van een land, een streek. Regelmatig overleg met de leraren van de specifiek toeristische vakken is noodzakelijk en zal tevens de nodige informatie opleveren voor het specifiek inkleuren van de lessen. Gebruik bij voorkeur documenten en voorbeelden uit deze context. Het vak Toeristische organisatie brengt de leerlingen heel wat bij in verband met alle mogelijke deelaspecten van het toeristisch aanbod. Het toeristisch product is immers steeds een samengesteld product dat naast het aanbod van goederen ook een beroep doet op een brede waaier van diensten.

De concurrentie binnen de toeristische sector zal onder andere door het gebruik van het internet steeds groter worden. Een correct en vlot dossierverloop en een klantvriendelijke aanpak geeft een reisbureau precies die meerwaarde die door de veeleisende klant gezocht wordt.

Met de leraren Integrale opdrachten en Stages moeten de nodige afspraken gemaakt worden zodat een gecoördineerde aanpak kan gegarandeerd worden.

Het gedeelte dat handelt over de boekhoudkundige administratie beoogt niet de vorming tot boekhouder in een reisbureau. Het heeft wel de bedoeling de leerlingen boekhoudkundig inzicht te verschaffen in de verschillende administratieve processen die zich afspelen en in de wettelijk verplichte registratie ervan.

VERDELING van de onderwerpen over de beschikbare lestijden (Aanbeveling)

Deel 1	De toeristische sector in het economisch gebeuren	15
1	Inleiding	3
2	Vraag en aanbod	12
2.1	De vraag	
2.2	Het aanbod	
2.3	De wet van vraag en aanbod	
Deel 2	Commerciële aspecten van het toeristisch product	13
1	Inleiding: marketing mix	2
2	Product(beleid)	4
3	Prijs(beleid)	4
4	Promotie	3
Deel 3	Dubbel boekhouden	19
Deel 4	Betalingsverkeer in vreemde munten	3
1	Wisselkoersen en wisselmarkten	
2	Muntomrekeningen	
Deel 5	Toerisme als economische activiteit	11
1	In eigen land	6
2	Met betrekking tot het buitenland	5
Deel 6	Dossier	20
Deel 7	Kostprijsberekening	11
Deel 8	Wetgeving	8
1	Sociaal statuut werknemers	4
2	Fiscaal statuut werknemers	4

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

4.1 Deel 1: De toeristische sector in het economisch gebeuren

4.1.1 Inleiding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 1 Aan de hand van een voorbeeld toelichten dat toerisme een complex gegeven is.
- 2 Het economisch belang van het toerisme aflezen uit statistische gegevens.

LEERINHOUDEN

- Verschillende toeristische aspecten:
 - oorzaak
 - doel
 - afstand
 - vervoermiddel
 - verblijfsduur
 - verblijfsvorm
- Elementen van toerisme (vervoermiddel(en), verblijfsduur, verblijfsvorm, budgetbesteding, ...) in statistische gegevens
- Technieken om statistieken te lezen

DIDACTISCHE WENKEN

- 1 Een voorbeeld en de bespreking ervan volstaan. Je kunt leerlingen vragen naar hun recente reis en de verschillende aspecten daarvan in een schema brengen.
- 2 Gebruik hiervoor statistisch materiaal van het WES, NIS, de OESO, het WTO.

4.1.2 Vraag en aanbod

4.1.2.1 De vraag

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 3 De micro-economische elementen van de vraag opsommen en bespreken.
- 4 Een aantal gebreken van micro-economische analyse verwoorden.

LEERINHOUDEN

- Elementen van de vraag:
 - voorkeur van de consument
 - beschikbaar inkomen
 - prijs van het toeristisch product
 - prijselasticiteit van de vraag
 - inkomenselasticiteit van de vraag
- Gebreken van micro-economische analyse (on-doorzichtige markt, keuzebeïnvloeding ...)

- 5 Aantonen dat de marketingbenadering rekening houdt met meer dan micro-economische elementen.
- Parameters van de verwachtingswaarde:
 - leeftijd en geslacht
 - tijd en afstand
 - klimaat
 - betaalbaarheid en wisselkoers
 - ...
 - Motieven: onder meer
 - bijzondere interesse en activiteit (bv. sport)
 - zakelijke belangen
 - medische behandeling (bv. kuuroord)
 - klimatologische gegevens
 - ...
 - Remmingen: onder meer
 - valuta
 - taal
 - hygiëne
 - veiligheid
 - ...
- 6 Aantonen aan de hand van concrete voorbeelden dat de toeristische markt opgedeeld wordt in doelgroepen.
- Marktsegmentatie
 - Doelgroep

4.1.2.2 Het aanbod

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 7 Aan de hand van voorbeelden aantonen dat het toeristisch product een samengesteld product is.
- 8 De samenstelling van een gegeven toeristisch product analyseren.

LEERINHouden

- Het toeristisch product als samengesteld product
- Het toeristisch product:
 - recreatief toerisme
 - zakentoeerisme
 - congrestoerisme
 - Analyse van de productelementen:
 - logies
 - infrastructuur
 - ontspanning
 - cultuur

4.1.3 De wet van vraag en aanbod

LEERPLANDOELSTELLINGEN

9 Uit een grafiek het systeem van de prijsvorming afleiden.

LEERINHOUDEN

- Prijsvorming
- Lezen van grafieken van vraag en aanbod

DIDACTISCHE WENKEN

Het toeristisch product is zeer complex. Elke benadering (micro-economische, psychologische, marketingbenadering) heeft zijn waarde maar ook zijn beperkingen.

- 3 Deze leerinhouden worden het best op een beschrijvende wijze aangebracht en zeker niet aan de hand van indifferentiecurven en budgetlijnen.
Bij prijs- en inkomenselasticiteit de klemtoon leggen op de interpretatie van de kengetallen.
- 4 De veronderstelling dat de consumenten volmaakt geïnformeerd zijn en dat zij volstrekt rationele keuzen maken bij de maximalisering van hun nut, gaat niet op.
- 6 Marktsegmentatie kun je aantonen aan de hand van brochures, folders en levend materiaal die/dat de leerlingen zelf verzamelen en in klas vergelijken.
Verschillende andere indelingen zijn ook mogelijk bijvoorbeeld budgetreizigers, avonturiers, gematigden, huiselijken ...
- 7 Het toeristisch product bestaat steeds uit een combinatie van goederen en diensten die door de consument verbruikt worden. Een mogelijke indeling van de samenstellende delen van het toeristisch product zou kunnen zijn: de attracties, de voorzieningen en de bereikbaarheid.
Het product zelf is niet alleen samengesteld, maar wordt ook aangeboden door verschillende aanbieders, waarbij de aantrekkingskracht van de verscheidene deelproducten verschillend kan zijn.
- 8 Werk voor elke soort toeristisch product telkens een voorbeeld uit. Deze doelstelling kan ook dienen voor de uitwerking van een Integrale opdracht.

4.2 Deel 2: Commerciële aspecten van het toeristisch product

4.2.1 Inleiding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

10 Aantonen hoe in de toeristische sector gewerkt wordt op basis van de marketing mix.

LEERINHOUDEN

Marketing mix

DIDACTISCHE WENKEN

- 10 We werken hier vanuit de algemene doelstellingen van de toeristische sector en niet vanuit het standpunt van een individuele reisagent. Marketing mix wordt hier gebaseerd op de P's (Product, Prijs, Plaats, Promotie, Personeel ...). Plaats en Personeel worden niet besproken omdat ze niet bij het profiel van de studierichting aansluiten. Een marketing mix op basis van een andere theorie kan ook gebruikt worden.

4.2.2 Product(beleid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 11 Door middel van voorbeelden aantonen dat toerisme een cyclisch karakter heeft.
- 12 De verschillende fases in de levenscyclus van het product omschrijven.
- 13 Een productdelta voor een toeristisch product invullen.
- 14 Het assortiment van een touroperator, toeristische dienst, ... in kaart brengen.
- 15 Op basis van gegeven parameters toeristische producten vergelijken. (IO)
- 16 Uitleggen hoe een toeristisch product tot bij de consument komt.
- 17 Aan de hand van enkele voorbeelden de invloed van Internet op het distributieproces aantonen.

LEERINHOUDEN

- Het cyclische karakter: veranderingen op korte, middellange en lange termijn
- Levenscyclus van het toeristisch product
- Productdelta: naakt product, omgeving, perceptie klant
- Productassortiment: breedte – diepte ...
- Sterkte-zwakte
- Distributieproces
 - Beïnvloedende factoren

DIDACTISCHE WENKEN

- 11-12 Cyclisch karakter op korte termijn (week- en seizoenscycli), op middellange termijn (vergrijzing van de bevolking, verandering van het landschap, muntherschikkingen √), op lange termijn (levenscyclus van het product).
Vertrek vanuit veranderingen binnen de eigen omgeving die een sterke invloed hadden op het toeristisch aanbod.
- 15 Productvergelijking, bijvoorbeeld:
- het hotel is niet alleen de kamer, maar ook het onthaal, de kluis, het restaurant, de lounge, de communicatiemogelijkheden √ zie hiervoor de betrokken gidsen;
 - musea: bereikbaarheid met openbaar vervoer, beschikbare audiovisuele apparatuur voor bezoekers, mogelijkheden tot interactie, cafetaria, documentatie, museumwinkeltje √
- Soortgelijke analyses zijn ook mogelijk voor: campings, jeugdherbergen, attractieparken, tentoonstellingen √
- 17 Prijs (laten) vragen voor eenzelfde product bij touroperator/reisagent/op Internet.

4.2.3 Prijs(beleid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

18 Aantonen dat de privé-sector bij zijn prijszetting rekening houdt met de levenscyclus van het product, de kostprijs, de vraag en de concurrentie.

LEERINHOUDEN

Prijszetting op basis van:

- levenscyclus van een product
- kostprijs
- vraag
- concurrentie
- subsidiëring
- belastingen

Multi-productprijszetting

DIDACTISCHE WENKEN

18 Vanwege het samengesteld karakter van het toeristisch product wordt gewezen op de multi-productprijszetting: prijsbundeling (één prijs), complementaire prijszetting (relatief lage inkomprijs, relatief hoge prijzen voor eten en drinken), loss leader principe (klein aantal goedkope reizen, anderen betalen veel).

Eventueel ook wijzen op de externe kosten die normaal buiten het marktmechanisme vallen, bijvoorbeeld schade aan milieugoederen (vegetatie in de Zwitserse Alpen lijdt schade door skiërs).

De overheid subsidieert heel wat culturele, recreatieve, sportieve √ initiatieven bijvoorbeeld concerten, musea, het kunstpatrimonium, musea, sportinfrastructuur.

4.2.4 Promotie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

19 De belangrijkste elementen van promotie met voorbeelden illustreren.

LEERINHOUDEN

Doel van promotie

Elementen die meespelen in promotie:

- product
- prijs
- plaats

20 Toelichten hoe promotie voor een toeristisch product gevoerd kan worden.

- reclame (individuele – en massacommunicatie)
- publiciteit
- prijskorting, last minute, ...

DIDACTISCHE WENKEN

20 Het kan interessant zijn te kijken hoe toeristische promotie in een communicatieplan van een stad aangepakt wordt. Werk aan de hand van concrete voorbeelden.

4.3 Deel 3: Dubbel boekhouden

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 21 Uitleggen wat dubbel boekhouden inhoudt.
- 22 Redenen opgeven waarom bedrijven de dubbele boekhouding voeren.
- 23 Aantonen dat een balans het vermogen van een onderneming weergeeft.
De zijden van de balans verklaren.
De rubrieken van de balans verklaren.
- 24 Uitleggen dat het balansevenwicht steunt op een tweevoudige registratie
- 25 De balans uitsplitsen in activa- en passivarekeningen en het doel daarvan formuleren.
- 26 De boekingsregels voor de balansrekeningen formuleren en toepassen.
- 27 Aantonen dat met het oog op de resultaatbepaling kosten- en opbrengstenrekeningen moeten bijgehouden worden.
- 28 De boekingsregels van de kosten- en opbrengstenrekeningen formuleren en toepassen.
- 29 Aantonen dat de balans- en resultatenrekeningen volgens een opgelegd schema zijn gestructureerd.
- 30 Analyseren van boekhoudkundige documenten.
- 31 Boeken op rekeningen van verrichtingen.
- 32 Het verband leggen tussen de geregistreerde gegevens en de btw-aangifte.

LEERINHOUDEN

- Wat is dubbel boekhouden?
- Redenen om het dubbel boekhouden in te voeren:
- De wettelijke voorschriften (o.a. neerleggen jaarrekening)
 - De boekhouding als beleidsinstrument
- De balans
- Activazijden en passivazijde
Vaste en vlottende activa
Eigen en vreemd vermogen
- Het evenwichtsprincipe
- de bezittingen als aanwending van het vermogen
 - de oorsprong van het vermogen
- De balansrekeningen:
- Activarekeningen
 - Passivarekeningen
- Boekingsregels balansrekeningen
- De resultatenrekeningen:
- Kostenrekeningen
 - Opbrengstenrekeningen
- Boekingsregels resultatenrekeningen
- Het rekeningenstelsel
Betekenis van het MAR
Soorten rekeningen
Integratieoefening
- Vanuit documenten voor elke verrichting een berekeningsschema invullen:
- soort verrichting
 - gebruikte rekeningen (naam en nummer)
 - betekenis van de bedragen: vermeerdering/vermindering van bezittingen/vorderingen/schulden/kosten/opbrengsten
 - debet of credit
- Aankoopverrichtingen
 - Verkoopverrichtingen
 - Financiële verrichtingen
- Versand boekhouding/btw-aangifte

33 Een eenvoudige btw-aangifte analyseren.	• Begrip btw en btw-aangifte
34 Aan de hand van een jaarrekening van een touroperator of een reisbureau de samenhang tussen de balans en de resultatenrekening bespreken.	• Samenhang balans/resultatenrekening/jaarrekening

DIDACTISCHE WENKEN

- 21-22 Dit principe oefenen aan de hand van een aantal concrete voorbeelden.
- 26 De regels inoefenen aan de hand van enkele eenvoudige boekingen.
- 28 De regels inoefenen aan de hand van enkele eenvoudige boekingen.
- 29 Het rekeningenstelsel telkens gebruiken bij het boeken van verrichtingen.
- 31 De documenten ordenen per soort verrichting en boeken.
- 32 Leg hier de link met het doel van de boekhouding.

4.4 Deel 4: Betalingsverkeer in vreemde munten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

35 De begrippen wisselmarkt en wisselkoersen omschrijven.	Wisselmarkt en wisselkoersen: begrip
36 De invloed van wisselkoersen op de toeristische sector aantonen.	• Invloed wisselkoersen op de toeristische sector
37 Wisselkoerstabellen lezen en gebruiken.	• Wisselkoerstabellen
• Muntomrekeningen
38 Courante internationale betalingswijzen toelichten.	Internationale betalingen, soorten middelen, gebruik, voor- en nadelen

DIDACTISCHE WENKEN

- 35-37 Gebruik waar het past de wisselkoerstabellen (Integrale opdrachten). Laat de leerlingen wisselkoersen ook opzoeken op het Internet.
- 38 Internationale betalingen = internationaal overschrijvingsformulier, BILAN – e-betalingen, ... Volg ook hiervoor de evoluties.

4.5 Deel 5: Toerisme als economische activiteit

4.5.1 In eigen land

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

39 Aantonen dat toeristische activiteiten bijdragen tot de totstandkoming van het bruto binnenlands product (BBP).	Bruto binnenlands product
Het toeristisch aandeel van de verschillende bedrijfstakken in het BBP onder meer
• logies |
|--|--|

- vervoer
 - verzekeringen
 - √
- 40 Aantonen dat bestedingen een belangrijke impuls geven aan de nationale economie. Het belang van toeristische bestedingen voor de nationale economie
- 41 Aantonen dat toeristische bestedingen een inkomen creëren voor een brede waaier van sectoren. Direct inkomenseffect
Indirect inkomenseffect
- 42 Aantonen dat toeristische bestedingen een weer- slag hebben op de werkgelegenheid. De impact van het toerisme op de werkgelegenheid: onder meer
- directe en indirecte effecten
 - seizoensgebonden effecten
 - voltijdse en deeltijdse arbeid
- 43 Het belang van overheidsimpulsen in de toeristische sector duiden. Overheidsbeleid onder meer
- bevorderen van volmaakte mededinging
 - toezicht op de informatieverstrekking
 - subsidiëring
 - toezicht op schaalvergroting
 - beperken van milieu- en geluidshinder
 - ...

DIDACTISCHE WENKEN

De samenhang van deel 3 kan aangetoond worden aan de hand van de economische kringloop.

- 39 Het is de bedoeling dat leerlingen leren toeristische gegevens halen uit algemene statistieken.
- 40 Gebruik hiervoor cijfermateriaal van de bestedingen van bijvoorbeeld hotelgebruikers, kampeerders, gebruikers van jeugdaccommodaties √
- 41 Bijvoorbeeld verblijf in een hotel: direct inkomenseffect voor de hotelhouder en zijn personeel. Maar op zijn beurt moet de hotelhouder hiervoor goederen en/of diensten aankopen bij bijvoorbeeld voedings- en drankenijverheid, energiebedrijf √ (indirect inkomenseffect).
- 42 Het is belangrijk dat de leerlingen beseffen dat toeristische activiteiten rechtstreekse en onrechtstreekse invloed hebben op de tewerkstelling van een regio, land √

4.5.2 Met betrekking tot het buitenland

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 44 Belangrijkste toeristische handelspartners van Vlaanderen opzoeken.
- 45 Toeristische handelspartners op basis van statistisch materiaal ordenen.

LEERINHouden

Toeristische handelspartners
Informatiebronnen

- 46 Gevolgen van de EU voor de toeristische sector toelichten en bespreken.
- Toeristische sector en de Europese unie: vrijmaking van handel en verkeer
 - Belang van de euro
- 47 Invloeden van de toeristische sector op de economische ontwikkeling van een land bespreken. (IO)
- De invloed van de toeristische sector op de economische ontwikkelingen die op haar beurt het gevolg is van maatschappelijke evoluties
 - Duurzaam toerisme

DIDACTISCHE WENKEN

44-45 De bedoeling is dat de leerlingen de informatiekanalen leren gebruiken.

44 De top-10 van de reisbestemmingen en het statistisch materiaal over het aantal buitenlandse toeristen dat naar België komt.

47 Invloed op:

- investeringen
- tewerkstelling
- ruimtelijke ordening
- prijsontwikkeling
- afhankelijkheid van buitenlandse investeerders
- cultuurvervaging
- voorbeeld: ruimtelijke ordening - natuurgebieden;
- prijsontwikkeling - stijging van de grondprijzen bij residentieel toerisme;
- afhankelijkheid - buitenlandse hotelketens in ontwikkelingsgebieden.

Dit onderdeel kan bijvoorbeeld uitgewerkt worden bij het opstellen van landenfiches in Integrale opdrachten. Er kan ook gewerkt worden met contrasterende landen bv. Bali tegenover Alaska voor het aspect cultuurvervaging.

4.6 Deel 6: Dossierbeheer

LEERPLANDOELSTELLINGEN

48 Alle documenten van een dossier voor een reis op hun economische betekenis toelichten.

49 Een dossier beheren. (IO)

LEERINHOUDEN

Reisaanvraag
 Offerte
 Bestelbon
 Bevestiging:
 • voorschotfactuur
 • saldofactuur
 Eindfactuur
 Annulatie document
 Verzekeringsdocument
 Schadeaangifte:
 • annulering
 • reisonderbreking
 Betaling

Dossierbeheer

DIDACTISCHE WENKEN

- 48 Enkel reisbureausituaties komen aan bod (touroperator is te complex).
Werk in de loop van de graad met zowel binnenlandse als buitenlandse reizen om alle aspecten aan bod te laten komen.
Er wordt vrije keuze gelaten tussen de analyse van een individuele of een groepsreis. Neem in elk geval hiervoor contact op met uw collega's van de toeristische vakken.
Er wordt steeds gewerkt met (bestaande) dossiers om de verschillende stappen uit te leggen. Het geheel dient steeds gesitueerd in een reisbureau.
De consument betaalt in het reisbureau altijd in eigen munt.
Wat de verzekeringsdocumenten betreft: het is enkel de bedoeling dat de leerlingen de activiteiten naar de klant toe kennen en toepassen. De controle van de maandelijkse status van de verzekeringsmaatschappijen moeten zij niet afhandelen

4.7 Deel 7: Kostprijsberekening

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 50 Het begrip kostprijsbeleid definiëren.
- 51 De kosten van een touroperator/reisbureau analyseren aan de hand van een voorbeeld.
- 52 De kostprijs van een reis analyseren.
- 53 De elementen van de verkoopprijs opnoemen en hun onderlinge samenhang toelichten.
- 54 Het begrip 'break-even' verklaren en het belang ervan aanduiden.

LEERINHOUDEN

- Definitie van kostprijsbeleid
- Kosten:
- Vaste en variabele kosten
 - Directe en indirecte kosten
- Kostprijs: elementen
- Accommodatie
 - Vervoer
 - Bijstand
 - Andere diensten
 - Taksen
- Verkoopprijs:
- Kostprijs
 - Winstmarge
 - Btw
- Break-even:
- Begrip en belang

DIDACTISCHE WENKEN

- 51 Hier kunnen de begrippen 'verdeelsleutel', 'niet-kaskosten' summier toegelicht worden.
- 52-54 Deze doelstellingen worden gerealiseerd aan de hand van één integrale oefening, waarmee wij het verloop van kostprijs naar verkoopprijs schetsen. Gebruik enkel situaties uit de toeristische sector. Neem hiervoor contact op met de collega's van de toeristische vakken. Wijs de leerlingen op het financieel belang van de verkoop van verzekeringen en andere diensten. Speciale voorwaarden zijn verbonden aan de verkoop van verzekeringen, neem hiervoor contact op met de leraar Toeristische organisatie. Het aanbieden van allerlei diensten wordt zeer belangrijk in de concurrentiestrijd.
Deze oefening wordt uitgewerkt aan de hand van voorcalculatie, nacalculatie en break-evenanalyse.

- 53 Voor de btw-tarieven: raadpleeg de diensten van de VVR (Vlaamse Vereniging voor Reisbureaus).
- 54 Een eenvoudig cijfervoorbeeld wordt uitgewerkt en in een grafiek gezet.

4.8 Deel 8: Wetgeving

4.8.1 Sociaal statuut werknemers

4.8.1.1 Individueel arbeidsrecht

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

55	Het begrip arbeidsovereenkomst verklaren.	Het dwingende karakter van de wet op de arbeid: het begrip arbeidsovereenkomst
56	De soorten arbeidsovereenkomsten opsommen en toelichten.	Soorten overeenkomsten: • Arbeiders, bedienden, andere • Duur van het contract: bepaalde of onbepaalde duur, vervanging • Omvang van de prestatie: voltijds, deeltijds
57	Het begrip schorsing van de arbeidsovereenkomst met voorbeelden toelichten.	Schorsing van de arbeidsovereenkomst
58	In concrete voorbeelden aantonen wanneer een arbeidsovereenkomst beëindigd wordt.	Beëindiging van de arbeidsovereenkomst

4.8.1.2 Sociale zekerheid van werknemers in België

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

59	Het begrip, principe en de toepassingsgebieden van de sociale zekerheid opsommen en toelichten.	Sociale zekerheid: • Begrip/principe in België • Toepassingsgebieden • Werkloosheid • Gezinsbijlagen • Ziekte en invaliditeit • Pensioenen • Fonds sluiting ondernemingen • Educatief verlof
60	Een loonstaat lezen en interpreteren.	Elementen van de loonberekening

DIDACTISCHE WENKEN

- 55-58 Vermijd het reproduceren van procedures of berekeningen, evenals het gedetailleerd ingaan op uitzonderingen.
- 59 Maak een duidelijk onderscheid tussen principe en toepassingsgebied.
- 60 Het is niet de bedoeling dat leerlingen de RSZ-bijdragen zelfstandig kunnen berekenen. Zij moeten de berekening begrijpen. Dit kan op basis van de documenten van het sociaal secretariaat (loonstaat).

4.8.2 Fiscaal statuut werknemers

LEERPLANDOELSTELLINGEN

61 Het begrip personenbelasting en het principe ervan verklaren.

62 Een aangifte van personenbelasting invullen en toelichten.

LEERINHOUDEN

De personenbelasting: begrip en principe

Aangifte personenbelasting

- Soorten inkomsten en voorheffingen
- Aftrekbare kosten en/of uitgaven

Informatiekanalen voor de invulling van een aangifte

DIDACTISCHE WENKEN

62 Oefen 2 à 3 verschillende situaties in, eventueel met behulp van software of online.

5 Evaluatie

Zie Algemeen deel

6 Minimale materiële vereisten

Zie Algemeen deel

7 Bibliografie

- **DE BRABANDER, G.**, Toerisme en economie, Garant, Leuven, 1992.
- **DE KRIJTLIJNEN VOOR TOERISME VLAANDEREN 1999-2002**, Strategisch plan, Uitgave van Toerisme Vlaanderen, Grasmarkt 61 - 63, 1000 Brussel, tel. (02)504 03 90, Fax (02)513 88 03, e-mail: info@toervl.be, site:<http://www.toervl.be/>
- **DE MEULEMEESTER, D., DE MEULEMEESTER, K.**, Reizen zonder stress, Integraal V.Z.W., Distributie Pelckmans.
- **KOMMER, K.**, Prisma vakwoordenboek toerisme en recreatie, Het Spectrum, Utrecht, 1995, 393 blz.
- **STUDIE VAN HET WEST-VLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU (WES)**, Reisgedrag en -opinions van de Belgen, 1992.
- **VERENIGING VLAAMSE REISBUREAUS**, Structuur van de reisindustrie.
- **YZEWYN, D., DE BRABANDER, D.**, De economische betekenis van het toerisme en de recreatie van de provincie Antwerpen, Antwerpen, 1990.
- **YZEWYN, D.**, De economische betekenis van het toerisme in Vlaanderen, SESO, 1993.
- **YZEWYN, D.**, Toerisme, recreatie en economie: de provincie Antwerpen als voorbeeld, Garant, Leuven, 1992.

Voor interessante websites raadpleeg <http://www.vsko.be/vvks0>.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvks0@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatrice leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO KUNST EN CULTUUR

EERSTE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

TWEEDE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	59
2	Algemene doelstellingen	59
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken	60
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken.....	61
4.1	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	61
4.2	Pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen	63
5	Evaluatie	64
6	Minimale materiële vereisten.....	65
7	Bibliografie	65

1 Beginsituatie

De derde graad 'Toerisme tso' is weliswaar het logische vervolg van de tweede graad 'Toerisme', toch is er een (soms belangrijke) instroom van nieuwe leerlingen in het eerste leerjaar van de derde graad. Hierdoor kan de leerlingengroep uiterst heterogeen samengesteld zijn. Vanzelfsprekend zullen de instromende leerlingen, die de kennis met betrekking tot de toeristische vakken van de leerlingen van de tweede graad 'Toerisme' niet bezitten, deze leerachterstand in relatief korte tijd moeten bijbenen.

Alle leerlingen kwamen in mindere of meerdere mate en langs verschillende wegen met kunst in contact. Naast het algemene vak Geschiedenis is er ook het vak Plastische opvoeding (in de eerste graad) waar zij zelf op een actieve en creatieve wijze kunst benaderd hebben. Daarbuiten zijn ze ook via de media beïnvloed door eigentijdse beeld- en muziekcultuur.

Ook wat motivatie betreft, zijn de klasgroepen vaak erg heterogeen: een groep leerlingen heeft reeds in de tweede graad bewust voor de studierichting 'Toerisme' gekozen, in overeenstemming met hun interesses en talenten. Dat kan ook het geval zijn voor leerlingen die in de derde graad instromen. Voor anderen gaat het om een negatieve keuze, na een mislukking in het ASO of in een andere tso-studierichting. Overzitters zorgen voor leeftijdsverschillen binnen een klasgroep. Motivatie, interesse en basiskennis kunnen dus zeer uiteenlopend zijn!

De leerplannen Geschiedenis voor de tweede en de derde graad zijn graadleerplannen. De samenleving die het onderwerp van studie uitmaakt is de westerse samenleving vanaf de Oudheid tot en met onze eigen tijd. Er is minstens één maal per graad aandacht voor de eigenheid van een niet-westerse samenleving. De leerlingen kregen in elk leerjaar van de tweede graad een initiatie in het historisch speur- en denkwerk. Daarnaast bouwden ze een historisch referentiekader op. De studie van de componenten van historische vorming (het referentiekader), de studie van de samenlevingen en de initiatie in het historisch speur- en denkwerk worden zoveel mogelijk geïntegreerd behandeld.

De leerlingen die in de tweede graad de studierichting 'Toerisme' volgden, kregen het vak *Kunst en cultuur*, waarin zij historisch-toeristische informatie leerden opzoeken, kritisch selecteren en interpreteren. Zij leerden aan de hand van een aangereikte procedure monumenten, gebouwen, musea, ... bestuderen, omschrijven en commentariëren. Deze vaardigheden moeten de leerlingen ook in de derde graad in het vak *Kunst en cultuur* intensief toepassen.

2 Algemene doelstellingen

De leerlingen

- kunnen Kunst en cultuur in het relevante referentiekader plaatsen; kunst en cultuur zijn een uiting van het maatschappelijke leven. Er is immers voortdurend een interactie tussen kunst en cultuur enerzijds en de politiek-sociale-economische situatie anderzijds in een bepaalde plaats en tijd;
- verwerven een elementair terminologisch kader om kunstobjecten te beschrijven en erover te lezen;
- tonen belangstelling voor allerlei cultuuruitingen in brede zin;
- hebben aandacht voor de kunstactualiteit en voor de problematiek omtrent het historisch erfgoed;
- weten dat het kunst- en cultuurhistorisch patrimonium een belangrijke toeristische trekpleister vormt in bepaalde regio's of steden (cf. Toeristische bestemmingen);
- kunnen, aan de hand van concrete voorbeelden, aantonen dat er een spanningsveld bestaat tussen het (massa)toerisme en het historisch erfgoed;
- kunnen een beknopte inventaris opstellen van kunst- en cultuurhistorische bezienswaardigheden die op toeristisch gebied relevant zijn voor een regio;
- kunnen een kritische selectie maken van het opgezochte materiaal;
- verwoorden en onderscheiden subjectieve en objectieve beoordelingen van kunst- en cultuuruitingen aan de hand van concrete voorbeelden;

- benaderen elke cultuur vanuit zijn eigenheid;
- verwoorden persoonlijke kunstwaarnemingen; vertonen zin voor initiatief en engageren zich tijdens de cultuurhistorische excursies;
- staan open voor het hedendaagse kunst- en cultuurgebeuren; voor bezoeken aan musea, archeologische sites, tentoonstellingen en aan opera- en concertgebouwen;
- brengen respect op voor het cultuurhistorisch erfgoed;
- staan open om zich in te leven in alle culturen (vroegere en actuele, Europese en niet-Europese);
- zijn nauwkeurig en kritisch bij het opzoeken en verwerken van informatie.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

We kunnen er niet omheen: het historisch erfgoed blijkt een grote aantrekkingskracht uit te oefenen op brede lagen van de bevolking. Het bezoek aan historische monumenten, musea en bestemmingen waar het historisch erfgoed nadrukkelijk aanwezig is, is daarom van groot toeristisch belang. Maar laten we ons niet blind staren op cijfers van bezoekersaantallen. Zij geven wel een indicatie over de omvang en over het economisch belang van het cultuurtoerisme, maar onthullen niets over de kwaliteit van het bezoek aan bijvoorbeeld een tentoonstelling of een historisch monument.

Gezien de leeftijd van de leerlingen moet de ontwikkeling van concrete waarnemingen naar abstract denken verder gezet worden. Kunst en cultuur zijn niet voor alle leerlingen een vanzelfsprekend gegeven en worden vaak met grote vooroordelen benaderd. De leraar heeft dan ook als taak om de leerlingen te stimuleren tot persoonlijk onderzoek om zo consistente conclusies te leren trekken door kritisch denken en relativeren: deze openheid is een onmisbaar gegeven in de wereld van het toerisme!

Het vak Kunst en cultuur in de derde graad wil de leerlingen op de eerste plaats confronteren met het historisch erfgoed van West-Europa. Centraal in de benadering staat de methode van analyse van het cultureel-historisch erfgoed. Het is de bedoeling dat de leerlingen zoveel mogelijk actief deelnemen aan de bevraging van een kunstobject, van een monument en zijn geografische omgeving. Actieve participatie betekent dat de leerlingen meer doen dan alleen maar luisteren naar een verhaal, door de leraar of een plaatselijke gids op een min of meer aanschouwelijke wijze gebracht, over feiten, data, personen en stijlkenmerken met betrekking tot het kunstobject of historisch monument dat de leerlingen tijdens een excursie voor zich zien. Het is de bedoeling dat de leerlingen, zoveel mogelijk op een zelfstandige wijze kritisch met kunst- en cultuuruitingen omgaan. Naast de lessen in het vak Kunst en cultuur waar de leraar het denkproces van zeer nabij begeleidt en samen met de leerlingen een synthese opbouwt, kan het geïntegreerd omgaan met kunst en cultuur aan bod komen binnen de Integrale opdrachten. Dit onderzoekend leren prikkelt de betrokkenheid, de kritische zin en de nieuwsgierigheid bij de leerlingen. De leerlingen van de tweede graad in de studierichting 'Toerisme' hebben in het vak Kunst en cultuur aan de hand van een analysemodel monumenten, gebouwen, beeldhouwwerken of schilderijen leren bestuderen, analyseren en becommentariëren; ze hebben ook andere vormen van cultuur eigen aan een land, regio of stad in kaart leren brengen.

Kunst- en cultuuruitingen krijgen hun volle betekenis als de leerlingen die kunnen plaatsen in een breder referentiekader (in tijd en ruimte). Kunststromingen kunnen plaatsen op een tijdlijn en een kaart blijft belangrijk! Deze tijdlijn wordt vooraf geschetst en bij iedere stroming of cultuur komt die aan bod.

De meerwaarde van Kunst en cultuur bestaat erin dat de leerlingen het bronnenmateriaal kritisch selecteren, de gegevens correct analyseren, ze plaatsen in een bredere evolutielijn en uiteindelijk in de integratie in de analyse van toeristische bestemmingen.

Cultuurinzicht moet worden bereikt via kennis, vaardigheden en attitudes (zie ook het vak Geschiedenis). Voor de leerlingen toerisme moet dit bewustzijn niet alleen bijdragen tot een volwaardig kritisch mens-zijn, maar ook tot de voorbereiding op voortgezet onderwijs en op de toeristische beroepswereld. Het vak Kunst en Cultuur moet de leerlingen aanzetten tot systematisch werken met een historisch-kritische houding om ze toe te kunnen passen binnen de sector toerisme.

Wij leggen er nogmaals de nadruk op dat een belangrijke leerplandoelstelling luidt dat de leerlingen zelfstandig cultuurtoeristische informatie kunnen zoeken en vinden, ook op het Internet. Daarna moeten zij de gevonden informatie kunnen selecteren, ordenen en interpreteren: ze moeten er zich een waardeoordeel over vormen in functie van de concrete opdracht. Om dat te kunnen moeten de leerlingen beschikken over een solide kunsthistorische basiskennis (geen encyclopedische kennis).

Vakoverschrijdend werken is een belangrijke component van het vak Kunst en Cultuur. Vooreerst is er de nauwe band met het vak Geschiedenis. Vaardigheden die in Geschiedenis belangrijk geacht worden, nemen ook in Kunst en Cultuur een centrale plaats in omdat zij voor leerlingen van de studierichting 'Toerisme' onontbeerlijk zijn. Hierbij staat het cultuurhistorisch erfgoed in de eigen omgeving in Europa en in de wereld centraal. Het is noodzakelijk dat er regelmatig overleg en samenwerking is tussen de leraren Geschiedenis en Kunst en Cultuur in de 2de en de 3de graad. Dat overleg is noodzakelijk om de continuïteit in de historische en kunsthistorische vakken in de tweede en derde graad te waarborgen naar doelstellingen, leerinhouden en naar werkvormen voor zelfstandig werk.

Omdat verre bestemmingen een steeds belangrijkere rol spelen moet tevens een referentiekader geschetst worden voor deze verre bestemmingen.

De leraar draagt steeds zorg voor een toeristische inkleuring van de behandelde lesonderwerpen. Een nauwe samenwerking met de andere vakken van het fundamenteel gedeelte en meer in het bijzonder met Toeristische bestemmingen en Integrale opdrachten is van cruciaal belang. Waar het aangewezen is, wordt ook met andere vakken samengewerkt (Dat zal vooral in de Integrale opdrachten het geval zijn, de mate van samenwerking hangt af van de aard van de opdracht en wordt door de vakleerkrachten tijdens het gemeenschappelijk overleg per opdracht bepaald).

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische werken

De leerinhouden moeten gekoppeld worden aan de leerplandoelstellingen, die op hun beurt verbonden moeten zijn met de items uit Toeristische bestemmingen.

4.1 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen Kunst en cultuur	Mogelijke Toeristische bestemmingen en daarmee samenhangende leerinhouden Kunst en cultuur
<p>1 plaatsen kunstuitingen en cultuurfasen van westerse en verre bestemmingen in een referentiekader;</p> <p>2 bouwen het referentiekader op door de voornaamste kunststromingen en cultuurfasen in tijd en ruimte te situeren en door de betrokken kunststroming in het politiek, economisch en sociaal tijdsbeeld te schetsen;</p>	<p>Mogelijke aanknopingspunten (bakermat + toeristische aantrekkingspool):</p> <p>Middellands Zeegebied, binnen toeristische bestemming</p> <ul style="list-style-type: none"> • Frankrijk <ul style="list-style-type: none"> – romaanse periode, – de periode van de gotiek, – de renaissance (Loire kastelen), – hedendaagse kunst (Zuid-Frankrijk), – middellandse zee (vnl. Romeinse sites) • Spanje <ul style="list-style-type: none"> – de romaanse tijd (Catalonië),

Leerplandoelstellingen Kunst en cultuur	Mogelijke Toeristische bestemmingen en daarmee samenhangende leerinhouden Kunst en cultuur
<p>3 omschrijven, situeren en becommentariëren gebouwen, monumenten, beeldhouwwerken, schilderijen uit een bepaalde periode aan de hand van een aangeleerd analysemodel en verwerken in dit analysemodel specifieke cultuuruitingen voor stad en streek;</p> <p>4 gebruiken een aantal vakspecifieke begrippen in verband met kunst en cultuur;</p> <p>5 herkennen de voornaamste West-Europese kunststromingen of -stijlen en beschrijven ze door er de belangrijkste stijlkenmerken van te benoemen;</p> <p>6 illustreren de verschillende kunststromingen of -stijlen met enkele representatieve voorbeelden;</p> <p>7 illustreren de cultuurhistorische periodes met enkele representatieve voorbeelden;</p> <p>8 kunnen de kunststromingen of -stijlen onderling vergelijken waar dat zinvol is;</p> <p>9 kunnen één keer voor één bestemming de drie elementen van het referentiekader namelijk tijd, ruimte en domeinen (politiek, economie, sociaal leven en cultuur) zelf concretiseren;</p> <ul style="list-style-type: none"> – raadplegen van bronnen zoals: reisgidsen, brochures, catalogi, het Internet, kaarten, grondplannen, stadsplannen – selecteren, verwerken, interpreteren en rapporteren informatie; – bibliografie 	<ul style="list-style-type: none"> – de middeleeuwse route naar Santiago, – modernisme (Barcelona), – middellandse Zee (vnl. Islamkunst in Zuid-Spanje). <ul style="list-style-type: none"> • Egypte <ul style="list-style-type: none"> – het Egyptische rijk. • Turkije <ul style="list-style-type: none"> – de Grieks-Romeinse periode, – de Byzantijnse tijd, – de Islamperiode (Seldsjoeken). • Griekenland <ul style="list-style-type: none"> – de Griekse oudheid. • Italië <ul style="list-style-type: none"> – de klassieke oudheid, – de renaissance, – de barok <p>Aanknopingspunten binnen wintersportcentra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de wintersportcentra zijn er niet echt relevante aanknopingspunten voor Kunst en cultuur. • Eventueel kan 19de en 20ste eeuwse kunst hier opgenomen worden. <p>Aanknopingspunten binnen verre bestemmingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noord-Amerika: 19de en 20ste eeuwse kunst • Latijns Amerika: bakermat Maya's, Azteken, Inca's • Het Midden-Oosten: bakermat Islam • Het Verre Oosten: Indische continent bakermat voor Boeddhistische cultuur en Hindoeïsme • Afrika: referentiekader Afrikaanse kunst

4.2 Pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

- Het is geenszins de bedoeling om alle mogelijke aanknopingspunten te behandelen. Naar gelang de toeristische bestemming kiest de leraar Kunst en cultuur een of meerder thema's.
- De volgorde van de leerinhouden vertrekt van het vak Toeristische bestemmingen. Overleg met de collega van Toeristische bestemmingen bepaalt de opbouw van de leerstof voor Kunst en cultuur; die opbouw kan al dan niet chronologisch zijn. Vandaar het belang van het referentiekader. Een referentiekader wordt aangeboden en opgebouwd dat chronologische en ruimtelijke situering toelaat en aandacht heeft voor het aantikken van de 4 domeinen (politiek, economie, sociaal leven en cultuur). Dit geldt zowel voor de westerse als de verre bestemmingen.
- De leerinhouden kunnen dus in samenhang met de toeristische bestemming in niet chronologische volgorde aangeboden worden aan de leerlingen maar telkens moet worden teruggekoppeld naar het referentiekader. Het is aan te bevelen om per toeristische bestemming in te haken op een kunststijl, die haar oorsprong vindt in of van uitzonderlijk belang is voor het land, de streek of de stad.
- Bij de bestemmingen is het belangrijk een ruim referentiekader op te bouwen en zich niet te verliezen in afgeleide toepassingen. Het is bijvoorbeeld belangrijk voor de westerse, Aziatische of Latijns-Amerikaanse cultuur terug te gaan naar de bakermat.
- Kunst en cultuur worden liefst **thematisch** gebracht, bv. "Middeleeuwen in dienst van God en kerk", "in de Renaissancetijd staat de mens centraal", "barok voor kerk en vorst", ...
- Het leerproces vraagt een **verantwoorde logische opbouw**:
 - elke kunststroming of beschaving beknopt in een referentiekader situeren.
 - per belangrijke kunstdiscipline enkele voorbeelden ontleden, die representatief zijn voor die kunstuiting;
 - aan de hand van het analysemodel specifieke cultuuruitingen voor stad en streek (bv. festival in Avignon, gastronomie, folklore, ...) in toepassingen laten uitwerken door de leerlingen (ook waar mogelijk in Integrale opdrachten).
- De **basiskenmerken van een kunststijl staan centraal**. De nadruk moet gelegd worden op het specifieke karakter van de stijl. Dit specifieke karakter heeft een vernieuwend of een evolutief aspect.
- Door vergelijking (overeenkomsten en verschillen) met beeldmateriaal uit andere perioden worden de stijlkenmerken van een kunstwerk voor de leerlingen duidelijker.
- Illustreren met voorbeelden uit eigen land, streek en stad blijft altijd zinvol, vermits zij herkenbaar zijn voor de leerlingen.
- Bij de **voorbereiding van een uitstap** hanteren de leerlingen het analysemodel.
- Telkens wanneer een kunstwerk besproken wordt, komen de verschillende beeldcomponenten aan bod.
- De leerlingen maken zelfstandige **opdrachten**. De leerlingen werken na een korte introductie zoveel mogelijk begeleid zelfstandig.

Bij dat onderzoek blijft het situeren binnen een relevant referentiekader een verplichting. De leerlingen kunnen via onderzoeksvaardigheden zowel terugkoppelen naar een bestaand referentiekader (tijdlijn van de behandelde cultuur met 4 domeinen) als zélf één referentiekader aanmaken van een toeristische bestemming. Omdat het situeren en zelf opstellen van het referentiekader zo belangrijk is kan het geënt worden via diverse werkvormen met aandacht voor zelfstandig werken en leren.

Vermits de volgorde vanuit toeristische bestemmingen wordt bepaald en al dan niet chronologisch kan zijn is de terugkoppeling en de zoektocht naar een referentiekader daarbij zeer belangrijk. Ook het zelf opstellen van het referentiekader vergt heel wat competenties die zowel in kunst en cultuur als in IO kunnen opgebouwd.

Er kan afgesproken worden met de leraar geschiedenis, die per graad de eigenheid van een niet-westerse samenleving moet behandelen, om de niet-westerse samenleving in samenspraak te kiezen.

- Aan de basis van elke les ligt de **waarneming**. Het leerproces geschiedt altijd aan de hand van representatief en kwalitatief (beeld)materiaal.
- Bezoek aan musea, aan een plaatselijk kunstenaar of een excursie zijn vanzelfsprekend aan te bevelen en maken het vak boeiend!
- Aandacht voor muziek, film, fotografie, affiches, reclameadvertenties, ... kan de interesse en de motivatie van de leerlingen voor kunst en cultuur stimuleren.
- Bij het werken met bronnen en gegevens dienen de wettelijke en juridische voorschriften inzake auteursrechten nageleefd te worden. Ook gegevens die via het Internet gehaald en verspreid worden, kunnen onderhevig zijn aan auteursrechten.

5 Evaluatie

Consequent met de hierboven geformuleerde aanbevelingen, zullen de leerlingen niet worden geëvalueerd op hun encyclopedische kennis. Vooral hun mogelijkheden om zelf te leren ontdekken en analyseren zullen worden geëvalueerd en geremedieerd.

Het is minder belangrijk dat zij de kenmerken van een kunststroming uit het hoofd kennen, dan wel dat zij in staat zijn om het analyse-instrument dat hun werd aangereikt te gebruiken. De leerlingen moeten niet bewijzen dat zij stijlkenmerken kunnen opsommen, maar dat zij ze kunnen herkennen en situeren. Zij moeten tijdens opdrachten en toetsen altijd over het nodige beeld- en/of geluidsmateriaal beschikken. "Open boektoetsen" kunnen meer dan pure reproductievragen informatie leveren over de vaardigheden van de leerlingen om hun kennis om te zetten in toeristisch bruikbaar materiaal. Open boek moet begrepen worden in de brede zin van het woord; het kan bijvoorbeeld ook betekenen dat de leerlingen naslagwerken of het Internet kunnen raadplegen.

De evaluatie van zelfstandige opdrachten moet dan ook een zeer belangrijk aandeel hebben zowel tijdens het jaar als in de eindbeoordeling. Tijdens het jaar bieden de zelfstandige opdrachten ook de kans om te remediëren. De evaluatie gebeurt best in een dialogale sfeer. Bij de bespreking van werken en presentaties kunnen de mening van de leerling zelf en die van zijn medeleerlingen ook aan bod komen.

De talrijke zelfstandig uit te voeren opdrachten (binnen de lessen Kunst en cultuur en binnen Integrale opdrachten) kaderen in de aanloop en de realisatie van de geïntegreerde proef.

6 Minimale materiële vereisten

- Een eigen vaklokaal dat geschikt is voor groepswork, met verduisteringssysteem en met de nodige opbergruimte voor het werkmateriaal (leraar/leerlingen) is sterk aan te bevelen.
- Didactische hulpmiddelen zijn onmisbaar: moderne audiovisuele en informatica-apparatuur (geluidsinstallatie, dvd, video, diaprojector, overheadprojector, computer (met nodige cd-rom, het internet, ppt) en een voldoende groot en steeds ter beschikking staand diascherm.
- Toegang tot een bibliotheek met kunstboeken, reisgidsen, brochures, kaarten, historische atlanten, video's, cd's, cd-roms ...

7 Bibliografie

- **ADRIAENS, F., e.a.**, Kunst van Altamira tot heden, Kampen, Antwerpen, 1991, 14de druk.
- Architecture Drawings, The Pepin Press, 1997.
- **ARTS, T., e.a.**, Zienderogen kunst, Malmberg, Den Bosch, 1998-1999.
- Atrium Cultuurgidsen: Beknopte maar handige boekjes, met vaak minder bekende kunstmonumenten in de wereld, Alphen aan de Rijn.
- **BECKETT, W.**, Geschiedenis van de schilderkunst, Librero, Hedel, 1996.
- **BEKAERT, G.**, (red.), Architectuurgidsen, Hadewijch, Antwerpen/Baarn, 1989-....
- **CLARK, K.**, Civilisatie, Houten, 1979.
- **COLLINGWOOD, R.G.**, The Principles of art, Oxford University Press, London/Oxford/New York, 1970.
- **DE VISSER, A.**, Hardop kijken, Nijmegen, 1986.
- **DE VISSER, A.**, Kunst met voetnoten, Sun, 1989 (inhoud en betekenis in de beeldende kunst).
- **DEBERSAQUES, S., e.a.**, Een kijk op kunst, Standaard educatieve uitgeverij, Antwerpen, 1995.
- **EGMOND, J., DE POEL, K.**, Kunstbeschouwing, Groningen, 1985.
- **FRAMPTON, K.**, Moderne architectuur. Een kritische geschiedenis, Sun, Nijmegen, 1985.
- **GEIVERS, R., e.a.**, Esthetica. Beeld/Muziek, Den Gulden Engel, Antwerpen, 1994.
- **GILON, V., e.a.**, Alle musea Van België, Het Spectrum, Wijnegem, 1987.
- **GOMBRICH, E. H.**, Eeuwige schoonheid, Houten, 1990.
- **GOODMAN, N.**, Languages of Art. An approach to a theory of symbols, Oxford University Press, London, 1969.
- **GOTTLIEB, L.**, Moderne kunst, Lisse, 1994.
- **GUTBROD, K.**, Cantecleer geschiedenis van de oudste kulturen.
- Grand Tour, Kunstreisgidsen, Cantecleer, De Bilt: reisgidsen doorheen enkele Europese landen waar zich de voornaamste musea en verzamelingen in verband met het onderwerp bevinden. Historische achtergronden en toelichtingen bij de verzamelingen. Handig als basis voor een studiereis.
- Hall=s Iconografisch handboek, Primavera Pers, Leiden, 1992.
- **HAGEN, R., R.M.**, Kijk op schilderkunst. De zeggingskracht van beroemde meesterwerken, Keulen, 1996.
- **HEUGHEBAERT, H. e.a.**, Esthetica, Antwerpen, 1993.
- **HONNEF, K.**, Hedendaagse kunst, Taschen, 1992.
- **HOFSTUTTER, H.**, Geschichte der Kunst und der kunstlerischen Techniken. Ullstein Bucher, Berlin, 1968, 3 delen.

- **HOLTMAN, E.**, Gaade=s kunstenaarswijzer, 2500 kunstenaars van de twintigste eeuw, Gaade, Amerongen, 1985.
- **HULSTAERT, L., VERBAUWE, J.**, Uit de kunst, Antwerpen, 1992.
- **ITTEN, J.**, Kleurenleer, Canteleer, De Bilt, 1989.
- **JANSON H.L.**, Wereldgeschiedenis van de kunst, De Archipel, Den Haag (vertaling van A World history of art).
- **JANSON, H.L.**, and **JANSON, A.F.**, A basic history of art, New York, 1987 (beknopte versie van vorige).
- **KOCH, W.**, De Europese bouwstijlen. Baustilkunde: Europäische Baukunst von der Antike bis zur Gegenwart, München, 1982, Amsterdam-Brussel, 1986.
- **KRAUSE, A.C.**, Geschiedenis van de schilderkunst. Van de renaissance tot heden, Rebo, 1995.
- **HAVILAND, J.**, Kunstgeschiedenis in beeld, Elsevier, Amsterdam, 1979.
- **LUCIE - SMITH, E.**, Moderne kunst van abstract expressionisme tot hyperrealisme, Elsevier, Brussel, 1984.
- **LUTZELER, H.**, De Kunst. Handleiding tot beter kunstbegrip, Aula-Boeken, Utrecht/Antwerpen, 1996.
- **MANSELL, G.**, Geïllustreerde geschiedenis van de bouwkunst, Septuaginta, Madrid, 1980.
- **PEVSNER, N.**, Europese architectuur, Donker, Rotterdam, 1984-1986.
- Reeks: Ooggetuigen, o.m. over: Egypte, Perspectief.
- **RISEBO, B.**, Architectuur. Vijftien eeuwen bouwkunst van de westerse beschaving- The Story of Western Architecture, Amsterdam, 1990.
- **ROMBAUTS, R.**, Een commentaar geven over een historisch monument aan een groep mensen in: Hermes (tijdschrift voor geschiedenis), jaargang 2, nummer 3, September 1998, blz. 4-7.
- Schilderkunst van A tot Z. Geschiedenis van de schilderkunst van oorsprong tot heden, Weert, 1987.
- **VAN DEN AKKER, L. J.**, Kunsthistorisch overzicht, 2 delen., Wolters-Noordhoff, 1990.
- **VAN RHEEDON, H., e.a.**, Kunst in zicht. Inleiding in de kunstgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw, Wolters-Noordhoff, 1992.
- **WATKIN, D.**, De Westerse architectuur - A history of Western architecture, Londen, 1984, Nijmegen, 1994.
- **WETZEL, C.**, 40 eeuwen schilderkunst, Tielt, Leuven, 1984.
- **WINZER, F.**, Das rororo Sachlexikon der Bildenden Künste, Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1986, 2 delen.
- **WINZER, F.**, Das rororo Künstler lexikon, Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1985, 2 delen.

Voor interessante websites raadpleeg <http://www.vsko.be/vvksso>.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatrice leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO INTEGRALE OPDRACHTEN

EERSTE LEERJAAR: 4 - 6 UUR/WEEK

TWEEDE LEERJAAR: 2 - 4 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	69
2	Algemene doelstellingen	69
3	Pedagogisch-didactische wenken	69
4	Leerplandoelstellingen en leerinhouden.....	70
4.1	Informatie over de bestemming opzoeken, selecteren, synthetiseren.....	70
4.2	Commercieel en communicatief handelen	72
5	Evaluatie	74
6	Minimale materiële vereisten.....	74
7	Digitale bibliografie	74
7.1	Website voor de leraren toerisme	74
7.2	Nieuwsbrieven van tijdschriften en/of organisaties	74
7.3	Lijst met websites	75

1 Beginsituatie

Zie Algemeen deel en de overige vakken van het fundamenteel gedeelte.

2 Algemene doelstellingen

Het vak Integrale opdrachten geeft de kans om vaardigheden en kenniselementen uit de verschillende vakken van het Toerismegedeelte (dus naast Toeristische bestemmingen, Toeristische organisatie, Kunst en cultuur ook Aardrijkskunde, Toegepaste economie, de moderne talen) in te oefenen in specifieke realistische opdrachten. Die opdrachten nemen toe in complexiteit en moeilijkheid en maken dat de leerling steeds bekwaamer wordt.

De klemtoon ligt hier duidelijk op het oefenen, het al doende leren. Dit vak maakt als het ware een synthese van het geheel, en dat gericht op zowel de beroepspraktijk als op het verder studeren.

In de loop van de derde graad moeten de leerlingen steeds beter zelfstandig kunnen werken. Daarenboven leren ze ook in team werken.

3 Pedagogisch-didactische wenken

Belangrijk: Indien leerkrachten van verschillende disciplines een deel van hun opdracht in Integrale opdrachten realiseren, is het uiteraard makkelijker om geïntegreerde opdrachten voor leerlingen te kunnen maken. Indien de opdracht aan één leraar wordt toevertrouwd, is het heel wat moeilijker om echt integraal te gaan werken.

Het is zeer belangrijk dat de leraren van de verschillende disciplines samenwerken en overleggen welke cases hier aan bod komen. Een geïntegreerd jaarplan kan hierbij een interessant hulpmiddel zijn. Dit jaarplan biedt de mogelijkheid om de cases, die uitgewerkt worden binnen het vak Integrale opdrachten, te linken aan toepassingen die betrekking hebben op de leerstof en de doelstellingen van alle betrokken vakken.

De Integrale opdrachten volgen de ordening die bepaald wordt vanuit de keuze van de toeristische vakken, meer bepaald Toeristische bestemmingen en Toeristische organisatie. Daardoor krijgt de leerling zicht op de samenhang van het geheel.

Het is niet de eerste bedoeling om in dit vak nieuwe leerinhouden aan te brengen, maar het is ook niet uitgesloten dat leerlingen in het kader van de uitvoering van een opdracht nieuwe kennis en vaardigheden verwerven. Om de leerlingen maximale leerkansen te geven is overleg tussen alle leraren die in deze studierichting les geven, onontbeerlijk!

Het is belangrijk om gevarieerde en uitdagende opdrachten aan te bieden om de leerling de zin in leren te geven. Die variatie heeft zowel betrekking op pedagogisch-didactische werkvormen als op de aangeboden onderwerpen.

In de Integrale opdrachten ligt de nadruk zeer sterk op zelfstandigheid. Daarom kan het zinvol zijn dat verschillende leerlingen individueel of in groepsverband een gelijkaardige opdracht krijgen, maar dat de bestemming verschilt. Werken in kleine groepen geeft leerlingen de kans zelf een taakverdeling op te maken en de coördinatie tussen de verschillende leden van het team te verzorgen.

In Integrale opdrachten worden situaties gesimuleerd zoals die in een reisbureau, een dienst voor toerisme of bij een touroperator in de realiteit voorkomen.

Integrale opdrachten kunnen inhouden dat leerlingen informatie moeten halen of op onderzoek gaan buiten de schoolmuren. Dit kan door bezoeken aan bijvoorbeeld een dienst voor toerisme, een reisbureau, een excursie in binnen- of buitenland. Uiteraard kunnen de doelstellingen van het leerplan passen in de voorbereiding en de nabespreking van excursies.

Een goede opdracht rond een excursie/een reis kan aspecten van quasi alle toeristische vakken integreren. Ook internationale uitwisselingen kunnen hiertoe bijdragen.

Vlot en efficiënt leren werken met brochures, prijsberekeningen, reisvoorstellen op basis van brochures uitwerken, klantgerichte informatie geven en antwoorden op vragen moeten zeker geregeld aan bod komen.

In Integrale opdrachten wordt als het ware van bij het begin van de derde graad de geïntegreerde proef opgebouwd. Leerlingen krijgen binnen de schooltijd de kans om de integratie van het geleerde te oefenen. De opdrachten nemen toe in moeilijkheidsgraad en complexiteit. Een goed geconstrueerde opdracht (of een reeks van) kan heel goed als geïntegreerde proef gelden.

Reflecteren over de opdracht (Wat houdt de opdracht precies in? Hoe ga ik die opdracht aanpakken: in welke stappen en waar ga ik informatie halen? Hoe heb ik de tussenstep in de feiten uitgevoerd? Klopte die uitvoering met de geplande aanpak? Waarom niet?) en reflecteren over het eigen aandeel daarin (Welke moeilijkheden/mogelijkheden kwam ik onderweg tegen? Hoe heeft de uitvoering mijn verdere aanpak van de opdracht beïnvloed? Hoe zal ik een volgende opdracht aanpakken?) zijn belangrijke elementen in het leerproces, in feite nog belangrijker voor de lerende dan het product, het resultaat van de opdracht. Om dat leerproces optimaal te maken is feedback van de medeleerlingen (in een groepsopdracht) en de leerkracht(en) fundamenteel.

Het is aangewezen de leerlingen permanent te evalueren, omdat hier de nadruk ligt op de manier waarop ze in een praktijksituatie optreden.

4 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

In Integrale opdrachten gaat het om de integratie van wat in de studierichting geleerd wordt. Er bestaat dus een voortdurende wisselwerking tussen de verschillende vakken en Integrale opdrachten. De doelstellingen en inhouden worden gehaald uit de verschillende toeristische vakken. De onderstaande doelstellingen (gegroepeerd in een aantal rubrieken) verwijzen elk naar meerdere doelstellingen uit de onderscheiden vakken/vakkenclusters. Ze groeperen dan ook een aantal vaardigheden. Een integrale opdracht bestaat altijd uit een combinatie van verschillende leerinhouden en doelstellingen (kennis en vaardigheden).

4.1 Informatie over de bestemming opzoeken, selecteren, synthetiseren

Leerplandoelstellingen	
1 Toeristische informatie verzamelen en daarbij gebruik maken van diverse bronnen, die informatie kunnen analyseren en ordenen.	<ul style="list-style-type: none">• divers aanbod aan toeristische bronnen• brochurestudie• aanbod van algemene en gespecialiseerde tour-operators, volgens de bestemming• mogelijkheden tot ordening
2 Gebruik maken van specifieke toeristische informatiesystemen.	<ul style="list-style-type: none">• diverse en actuele toeristische informatiesystemen leren kennen

<p>3 Toeristische informatie verzamelen en daarbij gebruik maken van diverse bronnen, die informatie kunnen analyseren en ordenen.</p> <p>4 Gebruik maken van specifieke toeristische informatiesystemen.</p> <p>5 Voor een opgegeven bestemming de volgende informatie verwerken :</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ situering ○ toeristisch relevante klimaatgegevens ○ toeristisch relevante landschapselementen ○ brochurestudie/websitestudie ○ typische verblijfsmogelijkheden ○ bereikbaarheid met verschillende transportmiddelen ○ de lokale transportmogelijkheden ○ overzicht van de toeristische aantrekkings-elementen en excursiemogelijkheden ○ één toeristische attractie of excursie in detail ○ relevante en actuele achtergrondinformatie 	<ul style="list-style-type: none"> • geschikt kaartmateriaal : papier en digitaal, rekening houdend met de schaalgrootte • belangrijke toeristische gebieden en plaatsen op diverse kaarten • klimaat, lokale weerelementen, seizoenen • beste en slechtste reistijd • de diverse landschapselementen • toeristische implicaties van de verschillende landschapselementen • de toeristische mogelijkheden die het landschap biedt • effect van het toerisme op landschap en milieu • algemene touroperators • gespecialiseerde touroperators • verblijfsaanbod van de touroperators • typische, traditionele, ecologische, charmeverblijven • auto : afstand en reisroutes, reglementering, tolgelden • autocar : aanbod, pendeldiensten, routes, reistijden • trein : verschillende verbindingen + prijzen • boot : mogelijkheden met frequentie, reistijden, prijzen • vluchtmogelijkheden : luchtvaartmaatschappijen, reistijden, frequentie, prijzen, uurverschillen • openbaar vervoer : transfermogelijkheden en excursiemogelijkheden • huurwagen/ wegeninfrastructuur ter plaatse • diversiteit naar aanbod van de plaats en interesse van de toerist (doelgroep) • in verband met de politieke situatie, vaak sterk actualiteitsgebonden • historische gegevens omtrent een bestemming • bevolkingskenmerken : gegevens over taal, cultuur, religie , vertaald naar de klant • actuele informatie i.v.m. formaliteiten, betalingsmogelijkheden
---	---

Pedagogisch-didactische wenken

Een landen- of bestemmingsfiche laten opmaken voor een opgegeven toeristische bestemming, is een mogelijkheid om een combinatie van leerplandoelstellingen uit verschillen vakken/vakkencluster van de studierichting op een realistische manier te maken. Realistisch betekent hier : klantgericht. De klant heeft geen behoefte aan zinloze opsommingen. De nadruk ligt op nuttige informatie als toerist. De fiche kan steeds uitgebreider en complexer worden (moeilijker opdracht, meer facetten, minder gemakkelijk op te sporen informatie, kortere tijd om informatie te vinden...). Ook qua ICT-vaardigheden kunnen de vereisten toenemen in complexiteit.

4.2 Commercieel en communicatief handelen

Leerplandoelstellingen	
6 een verkoopsgesprek voeren.	<ul style="list-style-type: none"> actief luisteren/klantgerichtheid
7 commerciële doelen van het bedrijf nastreven.	<ul style="list-style-type: none"> aanvullende producten
8 efficiënt gebruik maken van specifieke toeristische systemen: TORS , CRS, intranet.	<ul style="list-style-type: none"> klantentypes/doelgroepen
9 simultaan noteren en werken met PC.	<ul style="list-style-type: none"> commerciële doelen
10 prijscalculaties van pakketreizen maken en eenvoudige 'op maat' reizen.	<ul style="list-style-type: none"> vb. BTN (Belgian Travel Network), swingline, gateway, de Europese reisverzekeringen
11 de klantenprijs van een eenvoudige reis op maat berekenen.	<ul style="list-style-type: none"> brochureprijzen, TORS, CRS, andere interne applicaties zoals bv. Gateway, NMBS Europe, Transhotel, Sunnycars...
12 uitschrijven van een prijsofferte.	<ul style="list-style-type: none"> netto/brutoprijzen, agent fee, dossierkosten, garantiefonds, BTW
13 bespreken met de klant van de mogelijkheden van een reisverzekering.	<ul style="list-style-type: none"> kosten inclusief/exclusief
14 een klantendossier (of delen ervan) opstellen en afwikkelen met gebruik van een programma voor dossierbeheer.	<ul style="list-style-type: none"> verzekeringsaanbod, diverse formulieren, internetapplicaties, bv extranet van de Europese
15 de commerciële mogelijkheden van moderne communicatietechnieken verkennen.	<ul style="list-style-type: none"> verantwoordelijkheid en belang van een correcte administratie
16 klachten behandelen.	<ul style="list-style-type: none"> vb. swingline (servico)
17 rapporteren i.v.m. een dossier.	<ul style="list-style-type: none"> reisbeoordelingssites, actuele toeristische apps
18 presentaties maken in Nederlands en 2 moderne vreemde talen.	<ul style="list-style-type: none"> proces van een klacht
19 presentaties geven in Nederlands en 2 moderne vreemde talen.	<ul style="list-style-type: none"> hiërarchie binnen het bedrijf
	<ul style="list-style-type: none"> presentatiemap, informatiemap, hand-out, workshop
	<ul style="list-style-type: none"> opbouw en structuur van een gesprek
	<ul style="list-style-type: none"> standaard formuleringen
	<ul style="list-style-type: none"> articulatie, tempo, volume, intonatie

<p>20 Zakelijk telefoneren in Nederlands en 2 moderne vreemde talen.</p> <p>21 opmaken en verzenden van zakelijke berichten.</p> <p>22 gepersonaliseerde nota bij de reisdocumenten opstellen.</p> <p>23 voucher op maat opmaken.</p> <p>24 een cadeaubon opmaken en verpakken.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • verschil tussen zakelijke en persoonlijke sfeer • bv. Publisher • trends opvolgen
---	---

Pedagogisch-didactische wenken

Commercieel en communicatief handelen vormen één geheel. Dat laat niet na om verschillende onderdelen hiervan in andere vakken te behandelen, aan te leren of te oefenen. Het is wel belangrijk dat geregeld een groter geheel in IO wordt geoefend aan de hand van een integrale oefening. Bijvoorbeeld een reisvoorstel uitwerken voor een klant samen met een prijscalculatie en dat alles uitschrijven in een prijsofferte voor de klant en per e-mail versturen.

Verskillende items van de mondelinge en schriftelijke communicatie kunnen in samenwerking met de taalleerkrachten gegeven, voorbereid ... worden.

Veel van bovenstaande zaken komen in hun geheel voor in de geïntegreerde proef. Om deze items aan bod te laten komen als één geheel in de GIP is het zeer belangrijk dat ze reeds op voorhand geoefend worden in kleinere projecten in de loop van de derde graad, bvb. presentaties geven met een toenemende complexiteit qua inhoud, doelgroep, omstandigheden, duur, taal...

Een onderdeel van een grotere opdracht kan ook het voorwerp van een Integrale opdracht zijn. Integraal wil immers niet zeggen dat alles tegelijkertijd aan bod moet komen, wel dat de opdracht een coherent en realistisch geheel moet zijn dat de leerlingen tot leren uitdaagt. Zo kan bijvoorbeeld het opstellen van de tijdlijn (Kunst en cultuur) of een economische gevalstudie of de studie van het inkomend toerisme in België (Toeristische organisatie) tot een Integrale opdracht gevormd worden. Ook de voorbereiding, de uitvoering en de nabespreking van excursies kunnen het voorwerp van Integrale opdrachten zijn. De formulering en de bewaking van het leerproces in de opeenvolgende Integrale opdrachten is een taak voor vakoverschrijdend overleg.

Commercieel handelen: het verkoopgesprek staat centraal in het werken met klanten. Het gaat over informatie en advies geven aan klanten, maar tegelijkertijd de commerciële doelen van het bedrijf nastreven. Er wordt het best eerst gewerkt met deoefeningen waarbij slechts met een beperkt aantal factoren moet worden rekening gehouden worden. Leer de leerlingen om altijd de juiste terminologie te hanteren, maar ermee rekening houdend dat die niet altijd duidelijk is voor de klant. Het verduidelijken van deze terminologie behoort ook tot de service tegenover klanten.

Prijscalculaties: de moeilijkheidsgraad geleidelijk opvoeren door meer factoren toe te voegen en/of de complexiteit van de reis. Om te starten bvb. een modeloefening met de leerlingen maken, werken met een concreet voorbeeld, werken in functie van de eigen excursies, een samenwerking met toegepaste economie ligt hier voor de hand.

Telefoneren: een telefoongesprek staat zelden alleen : meestal gebeuren tegelijkertijd commerciële en administratieve handelingen. Dit moet geleidelijk aan ingeoeft worden. Het belang van een goede voorbereiding van een uitgaand gesprek moet duidelijk worden via oefeningen. Om meer zelfzekerheid te leren kunnen standaardformuleringen getraind worden. Duidelijk het zakelijke accentueren en dus het verschil met een persoonlijk gesprek.

Schriftelijke communicatie met klanten: ook hier staat een zakelijke stijl voorop. Korte SMS-berichten om bv. klanten te verwittigen van wijzigingen, duidelijke richtlijnen in een begrijpelijke taal voor de klant, offertes waarbij de klant overzichtelijk terugvindt wat van belang is, het maakt allemaal deel uit van een goede klantgerichte service en de meerwaarde van een reisprofessional.

Klachtenbehandeling: opvangen van de klacht, bespreking van de klacht met de klant en met de leidinggevende, gepast doorgeven, opvolgen van de klacht en terugkoppeling naar de klant. Er zijn in elk bedrijf richtlijnen i.v.m. het opvangen van klachten. Hierbij speelt de hiërarchie een belangrijke rol.

5 Evaluatie

Alhoewel dit tot de autonomie van de inrichtende macht behoort houden we hier een pleidooi voor een permanente evaluatie gekoppeld aan concrete opdrachten waarvan de criteria de basis vormen voor de evaluatie. Per opdracht wordt duidelijk geformuleerd aan welke voorwaarden er moet voldaan worden. Teamoverleg en concrete afspraken bij het uitwerken van opdrachten zijn hierbij richtinggevend. Alle leraren van vakken/vakkencluster die in de integrale opdracht aan bod komen, worden in het overleg betrokken. De inhoud van een integrale opdracht kan wisselen, en bijgevolg zijn ook niet noodzakelijk telkens dezelfde leerkrachten in dezelfde mate erbij betrokken. De feedback en de evaluatie (tussentijds en einde) van elke opdracht gebeurt door de betrokken leerkrachten aan de hand van de vooropgestelde criteria die expliciet deel uitmaken van de opdracht.

6 Minimale materiële vereisten

Zie hiervoor het Algemeen deel en de verschillende vakken van het fundamenteel gedeelte.

7 Digitale bibliografie

De toeristische sector is voortdurend in evolutie. Zowel wetgeving, tendensen en aanbieders blijven veranderen. Vooral op het vlak van digitale technieken en informatie is een (r)evolutie ingezet die blijft doorgaan. Dit maakt de sector enerzijds boeiend, maar anderzijds is het een opdracht op zich om dit allemaal bij te houden. De onderstaande digitale bibliografie wil een hulpmiddel zijn om up-to-date te blijven.

7.1 Website voor de leraren toerisme

www.everyoneweb.be/toerismescholen

Deze website kan worden bijgewerkt en wordt regelmatig geactualiseerd. Je vindt er ook meer uitleg en tips voor toepassingen.

7.2 Nieuwsbrieven van tijdschriften en/of organisaties

Op een paar uitzonderingen na kan je hier gratis voor inschrijven, soms is een abonnement vereist (vaak met voordelige tarieven voor scholen).

Onderscheid kan gemaakt worden tussen de eerder technische nieuwsbrieven, die bedoeld zijn voor mensen die actief zijn in de sector, en de meer algemene, die op een ruim publiek gericht zijn, maar voor onze leerlingen zelf veel toegankelijker zijn.

Technische nieuwsbrieven (bedoeld voor de sector)

- www.travel360.be
Nederlandstalige nieuwsbrief geeft naast concrete informatie ook opinies
- www.travelution.nl
Wekelijkse Nederlandstalige nieuwsbrief
- www.freesun.be + gratis freesun news
Meertalige nieuwsbrief met internationaal reisnieuws, meestal korte tekstjes.
- www.travel-magazine.be
Gekoppeld aan abonnement op travel magazine (betalend dus). Zeer actuele nieuwsflashes.
- www.infotravel.be
Wekelijkse Nederlandstalige nieuwsbrief met vooral technische informatie uit alle onderdelen van de sector.
- www.toerismevlaanderen.be
Toerisme Vlaanderen geeft de gratis nieuwsbrief 'Tivos' uit met allerlei informatie over zijn activiteiten. (aan te vragen via toerisme Vlaanderen)

Algemene nieuwsbrieven (op een ruim publiek gericht)

- www.euroreizen.be
Vrij commerciële wekelijkse nieuwsbrief, met veel aanbiedingen. Reisgidsjes bij de besproken bestemming.
- weekend.knack.be/lifestyle/reizen
Zeer diverse informatie over bestemmingen, ook interessant voor afbeeldingen.
- www.columbusmagazine.nl
Nederlandse, onregelmatig verschijnende nieuwsbrief, met informatie over bestemmingen. Bevat interessante fotoalbums per bestemming.

7.3 Lijst met websites

Beoordelingssites

Deze geven vooral beoordeling van hotels, maar ook steeds meer van attracties. Ze worden vaak gebruikt door toeristen, maar ook sommige touroperators geven deze beoordeling door. Na een excursie kunnen leerlingen zelf invullen wat ze over de hotels, de jeugdherberg, attractiefactoren ... vinden, of aanvullen.

- www.tripadvisor.com & www.tripadvisor.nl
- www.zoover.be
- www.holidaycheck.nl
- www.virtualtourist.com

Informatieve sites

- www.travelecademy.be/vaktermen
- www.wikitavel.org (Engels; /nl voor Nederlandstalige versie)
- www.routeyou.com
wandelen- en fietsroutes opzoeken, maar ook zelf maken
- www.nmbs.be
- www.delijn.be
- www.brusselsairlines.be
- www.poferies.be

- www.eurolines.be
- www.sncf.fr
- www.ratp.fr
- www.itransports.fr
- www.wanderfly.com
veel tips voor citytrips
- www.nahverkehr.info
website van privé persoon, met linken naar alle vervoersvormen in alle Europese landen
- www.railfaneurope.net
website van privé persoon, met linken naar alle Europese spoorwegmaatschappijen

Sites met afbeeldingen

- Google 'afbeeldingen'
- www.flickr.com
- www.panoramio.com
vertrekt vanuit een kaart, die aangeeft waar fotomateriaal over bestaat
- www.colombusmagazine.nl
interessante fotoverzamelingen per bestemming
- weekend.knack.be/lifestyle/reizen
- www.een.be
Vlaanderen Vakantieland: een kaartje via welke je afleveringen van de voorbije jaren kan vinden

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatieceel leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO STAGES

TWEEDE LEERJAAR: 2 - 3 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	79
2	Algemene doelstellingen	79
3	Pedagogisch-didactische wenken	79
4	Leerplandoelstellingen en leerinhouden.....	79
5	Evaluatie	80

1 Beginsituatie

De leerlingen gaan in het tweede leerjaar van de derde graad voor het eerst op stage.

2 Algemene doelstellingen

Stage geeft leerlingen de kans om vaardigheden en kenniselementen uit de verschillende vakken van het Toerismegedeelte (dus naast Toeristische bestemmingen, Toeristische organisatie, Kunst en cultuur ook Aardrijkskunde, Toegepaste economie, de moderne talen) in te oefenen in een specifieke realistische context, nl. die van het reis- of toerismebureau.

3 Pedagogisch-didactische wenken

Stage moet aansluiten bij het profiel van de studierichting. Daarom worden stageplaatsen gezocht in de reis- en toerismebureaus (in binnen- of buitenland), waar leerlingen de gelegenheid krijgen in de concrete werkpraktijk die kennis en vaardigheden te oefenen die ze tijdens hun studie verworven hebben.

Het is aan de school om, in overleg met het stagebedrijf, het moment van de stage vast te leggen en de stagevorm te bepalen (alternerend of blokstage).

De stagereglementering wijzigt nogal eens. Raadpleeg daarom voor de organisatie van de stage regelmatig omzendbrief SO/2002/09, (www.ond.vlaanderen.be/edulex). Het VVKSO publiceert regelmatig Mededelingen die toelichting geven bij de stagereglementering.

4 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Op de stageplaats gaat het om de praktische toepassing van wat in de studierichting geleerd wordt. Er bestaat dus een wisselwerking tussen de verschillende vakken en stage. De doelstellingen en inhouden worden, net als bij Integrale opdrachten, gehaald uit de verschillende toeristische vakken.

Naast het stageplan waarvoor men uit de doelstellingen van Integrale opdrachten kan putten (zij vormen immers de integratie van de vakken van de studierichting) realiseert men via de stage nog volgende doelstellingen:

- De leerling wordt via de stage geconfronteerd met het toekomstige werkmilieu en met de realiteit van het beroep;
- De leerling toetst de verworven competenties in een concrete arbeidssituatie;
- De leerling leert rekening houden met de factoren tijd, tempo, efficiëntie, productiviteit en kwaliteitszorg in een concrete arbeidssituatie;
- De leerling krijgt kans zijn tewerkstellingsmogelijkheden te verhogen.

De specifieke stagedoelstellingen zijn afhankelijk van de bedrijfscontext. De stagebegeleider en de stagementor maken in overleg een stageplan op waarin de doelstellingen van de stage voor de leerling worden geformuleerd. De leerling-stagiair moet de kans krijgen zoveel mogelijk taken zelfstandig uit te voeren. Het is onontbeerlijk dat de stagementor de leerling-stagiair degelijk coacht.

5 Evaluatie

De evaluatie verloopt op een gelijkaardige manier als voor Integrale opdrachten, dat wil zeggen dat er zowel procesevaluatie als productevaluatie is.

Procesevaluatie: Reflecteren over de opdracht (Wat houdt de opdracht precies in? Hoe ga ik die opdracht aanpakken: in welke stappen en waar ga ik informatie halen? Hoe heb ik de tussenstap in de feiten uitgevoerd? Klopte die uitvoering met de geplande aanpak? Waarom niet?) en reflecteren over het eigen aandeel daarin (Welke moeilijkheden/mogelijkheden kwam ik onderweg tegen? Hoe heeft de uitvoering mijn verdere aanpak van de opdracht beïnvloed? Hoe zal ik een volgende opdracht aanpakken?) zijn belangrijke elementen in het leerproces, in feite nog belangrijker voor de lerende dan het product, het resultaat van de opdracht. Om dat leerproces optimaal te maken is feedback van de stagementor onontbeerlijk.

Productevaluatie: In het stageplan staan de taken/opdrachten vermeld. Concrete afspraken voor de uitvoering van taken/ opdrachten en de criteria van zowel het stagebedrijf als van de onderwijsinstelling vormen de basis voor de evaluatie. De feedback en de evaluatie (tussentijds en einde) van de stage gebeuren door de betrokken leerling-stagiair, stagebegeleider en stagementor, bij voorkeur in samenspraak.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatieceel leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

TOERISME DERDE GRAAD TSO TOERISTISCHE BESTEMMINGEN

EERSTE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

TWEEDE LEERJAAR: 2 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	83
2	Algemene doelstellingen	83
3	Algemene didactische wenken.....	83
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch- didactische wenken.....	84
5	Evaluatie	85
6	Minimale materiële vereisten.....	85
7	Bibliografie	86

1 Beginsituatie

Leerlingen die reeds in de tweede graad de studierichting 'Toerisme' volgden, zijn vertrouwd met het vak Toeristische en recreatieve ruimten. Leerlingen die pas in de derde graad instromen zullen bepaalde vaardigheden en inhouden moeten inhalen. Zie hiervoor ook het Algemeen deel.

2 Algemene doelstellingen

De leerlingen moeten kunnen aangeven welke motieven aan de basis liggen van diverse vormen van toerisme of recreatie.

Ze moeten, op basis van analyse van bestemmingen en van de wensen van verschillende types toeristen, klanten adviezen kunnen geven betreffende toeristische bestemmingen.

Leerlingen moeten daarom in staat zijn zelfstandig toeristische bestemmingen te bestuderen wat betreft ligging en bereikbaarheid, toeristische aantrekkingsfactoren, aanbod en infrastructuur ter plaatse.

Daarom moeten zij verblijfplaatsen kunnen typeren en doelgericht informatie in verband met toeristische bestemmingen en het transport daarheen kunnen verwerven en verwerken en die informatie aan de klant kunnen meedelen.

Zij moeten in staat zijn bij een eerste contact met een klant, vanuit een zekere parate kennis basisinformatie over een bestemming te geven.

In hun contact met andere volken en culturen moeten zij zich respectvol opstellen.

3 Algemene didactische wenken

Het vak 'Toeristische bestemmingen' is een doevak bij uitstek: informatie opzoeken, selecteren, ordenen en presenteren vormen de kern van het vak. Leerlingen verwerven vaardigheid door steeds weer te oefenen en steeds moeilijkere en complexere opdrachten aan te pakken en tot een goed einde te brengen.

De toeristische bestemmingen vormen de 'kapstok' voor de andere vakken van de studierichting. Het is dus van wezenlijk belang dat ze bij het begin van het jaar (en meteen voor de hele graad) met het lerarenteam worden afgesproken. Op basis van die keuze kunnen ook de samenhang tussen vakonderdelen en de groei in moeilijkheid afgesproken worden.

Het is belangrijk dat leerlingen zelfstandig individueel en in groep leren werken. Het is daarom aangewezen opdrachten zo te construeren dat ze dat mogelijk maken: genoeg houvast door voort te bouwen op wat reeds verworven is, maar tegelijkertijd ook uitdagend genoeg om leerlingen zin in leren te geven. Bij het begin van de graad zullen kortlopende, goed gestructureerde opdrachten de motivatie gaande houden, gaandeweg kunnen leerlingen meer omvattende opdrachten aan. Belangrijk blijft echter dat de opdracht afgebakend moet zijn (door de leraar) of worden (door de leerling individueel of door de groep).

* verwijst naar de digitale bibliografie bij Integrale Opdrachten

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

4.1 Leerplandoelstellingen

De leerlingen kunnen:

- de belangrijkste toeristische iconen herkennen en met een land, regio of stad verbinden;
- het betreffende land en zijn toeristische regio's lokaliseren op kaart;
- op basis van klimaattabellen de meest gunstige reistijd voor de toeristische regio's bepalen;
- aangeven hoe de verschillende toeristische regio's voor toeristen best te bereiken zijn;
- ten behoeve van toeristen omschrijven wat de aantrekkingsfactoren zijn van het land, de verschillende regio's en hun toeristische centra;
- de logiesmogelijkheden, eigen aan de bestemming aangeven en toelichten;
- enkele voorbeelden geven van typische culturele aspecten van het land, regio en stad;
- de touroperators gespecialiseerd in deze regio opnoemen.

4.2 Leerinhouden

In het vak Toeristische bestemmingen wordt frequent gebruik gemaakt van leerinhouden die ook in andere vakken aan bod komen. Voorbeeld: situering op kaart, relatie klimaattabellen en reistijd (Aardrijkskunde), meest aangewezen vervoersmiddel voor een bestemming en logiesmogelijkheden (Toeristische organisatie), aantrekkingsfactoren van een bestemming (Toegepaste economie, Aardrijkskunde, Kunst en cultuur, ...)

4.2.1 *Topografische wereldkennis aan de hand van toeristische iconen*

De belangrijkste toeristische iconen herkennen en met een bestemming verbinden. Dit geldt niet alleen voor de bestemmingen die in de loop van de derde graad concreet uitgewerkt worden maar voor toeristische bestemmingen in het algemeen. Bijvoorbeeld: operagebouw in Sydney, de Taj Mahal, Golden Gate-brug, ...

Didactische wenken

Maak hiervoor veelvuldig gebruik van beeldmateriaal* en laat ook leerlingen dat doen. Verbind aan elke bestemming zo mogelijk een opdracht in verband met toeristische iconen en laat leerlingen zelf een verzameling aanleggen. Voor een toeristisch medewerker is het belangrijk over een aanzienlijke bagage aan parate kennis te kunnen beschikken om de klant tegemoet te treden.

BESTEMMINGEN DIE IN DE DERDE GRAAD ZEKER AAN BOD KOMEN:

4.2.2 *Toeristische regio's in het Middellands zeegebied*

Voor wat betreft het Middellandse Zeegebied komen **Frankrijk en Spanje zeker** aan bod. Voor elk land verwerken leerlingen een algemeen overzicht en werken daarnaast één regio en een citytrip uit. Dat begeleid zelfstandig uitwerken gebeurt zowel in dit vak als in de Integrale opdrachten. Verder kunnen naar keuze van de school nog een of meerdere andere regio's uit het Middellands Zeegebied uitgediept worden (bv. Egypte, Turkije, Griekenland). Het gaat telkens om dezelfde leerplandoelstellingen die bereikt worden, de concrete leerinhoud verschilt.

Didactische wenken

Belangrijk is dat leerlingen zicht krijgen op de informatiebronnen* en dat ze er daadwerkelijk mee leren werken.

Typische logiesmogelijkheden bespreken zoals bv.: vakantiedorpen en gîtes in Frankrijk, huurwoningen en campings van Costa Brava tot en met Costa Dorada (verder meer hotels), agritoerisme in Toscane (opzoeken en uitwerken in praktijk). Typische hotelketens, zoals Greccotel (G) (in samenspraak met leraar TO).

Culturele aspecten moeten zeer breed gezien worden: het kunsthistorische maar daarnaast ook bv. gastronomie.

4.2.3 Wintersportcentra

In de tweede graad werd wintersport in de Alpen behandeld. Hier komen ofwel andere regio's aan bod, ofwel, wat meteen een heel stuk uitdagender is, het koppelen van de bestemming aan het profiel van de klant. Wat verlangt hij van de wintersportplaats (soort pistes, omgeving, uitgaansleven, combinatie sneeuw en strand, prijsklasse, ...) en hoe kan de bestemming aan zijn behoefte beantwoorden? Voorbeeld: in het skigebied "les 3 vallées" zijn de oorden "Val Thorens" en "La Tania" zeer verschillend.

Didactische wenken

Belang van sneeuwhoogte en sneeuwzekerheid gekoppeld aan de reisperiode.

Uitrusting en infrastructuur van wintersportstations.

Impact van toerisme op milieu kan hier zeker aan bod komen!

Typische touroperators die wintersportvakanties aanbieden bv. specialisten shortski.

4.2.4 Andere bestemmingen

De school kan hiervoor vrij landen, regio's en steden kiezen, rekening houdend met een evenwichtige verdeling. Zowel bestemmingen in Europa (andere dan bestemmingen in de regio van de Middellandse Zee) als buiten Europa komen aan bod en over de graad heen moeten leerlingen met een variatie naar de aard van de reis (cultuur, natuur, sport, gastronomie, combinatie van ...), de accommodatie, transport, ... geconfronteerd worden. Het gaat weliswaar om steeds dezelfde leerplandoelstellingen, maar de aard van de bestemming en het soort toeristisch product bepaalt de moeilijkheidsgraad. Opgelet: leerlingen stellen een toeristisch product samen op basis van beschikbare gegevens (brochures,...).

Didactische wenken

Laat leerlingen aan korte, gevarieerde opdrachten werken. Het verwerven van vaardigheden (gebruik van zoekstrategieën, selecteren en synthetiseren van informatie*...) primeert. De meer complexe opdracht kan in Integrale opdrachten.

Hou bij de keuze van de regio's rekening met de actualiteit en met tendensen maar laat ook eens informatie zoeken over een minder voor de hand liggende regio met toeristische troeven.

Laat leerlingen(groepen) eenzelfde regio vanuit verschillende reisbehoeften ontleden; zo ervaren ze dat de samenstelling van een toeristisch product kan variëren volgens de wensen van de klant.

5 Evaluatie

Zie Algemeen deel

6 Minimale materiële vereisten

Zie Algemeen deel

7 Bibliografie

- Zie ook de digitale bibliografie bij Integrale Opdrachten
- Touriscoop B dossiers
- Vakantie in België
- Zomervakanties
- Exotische reizen I
- Recreatieparken in België
- Begeleide rondreizen
- Exotische reizen II
- Autovakanties
- Op vakantie met kinderen
- Huwelijksvakanties
- Reisverzekeringen
- Fietsvakanties
- Wandelvakanties
- Minitrips
- Skivakanties
- Lonely Planet – Reeks (E)
- Insight Guide (E)
- Cantecler Kunstreisgidsen
- Elmar
- Lannoo
- Capitoel Reisgidsen
- ANWB

Raadpleeg ook de website <http://www.vsko.be/vvksso>

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie. In beide gevallen zal de coördinatieceel leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.
